

Kuva-satukirjasankareita

Viisivuotiaiden lasten luovuuden tutkiminen sadutuksen ja valokuvauksen avulla

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, syksy 2014

Anna-Katri Leino

Heidi Leskelä

LAHDENSIVU

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen kasvatusta

Tekijät	Anna-Katri Leino ja Heidi Leskelä	Vuosi 2014
Työn nimi	Kuva-satukirjasankareita – Viisivuotiaiden lasten luovuuden tutkiminen sadutuksen ja valokuvauksen avulla	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi eteläsuomalainen päiväkotit. Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia viisivuotiaiden lasten luovuutta käyttäen apuna sadutusta ja valokuvausta. Tarkoituksena oli selvittää, miten lapsen luovuus näkyy tarinankerronnassa ja valokuvauksessa sekä toimivatko sadutus ja valokuvaus menetelminä, kun halutaan tutkia lapsen luovuutta.

Opinnäytetyön teoreettisiin lähtökohtiin kuuluivat lapsen luovuus, sadutus, voimauttava valokuva, lapsen osallisuus ja viisivuotiaan lapsen kehitys sekä aiemmat tutkimukset sadutuksesta ja valokuvauksesta. Teorian avulla lapsen luovuudesta pystyttiin rakentamaan alustava käsitys, jota tutkimuksen toiminnallinen osuus täydensi.

Opinnäytetyö oli muodoltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkimuksen toiminnallinen osuus toteutettiin kesällä 2014 ja sen aikana hankittiin tutkimuksen tekemiseen tarvittava aineisto. Aineisto hankittiin äänittämällä ja videokuvamalla lasten kanssa toteutetut sadutus- ja valokuvaushetket. Aineistoa täydennettiin toimintakertojen aikana pidetyn havaintopäiväkirjan avulla. Opinnäytetyön analysointi tehtiin syksyllä 2014 ja sen tekemiseen käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Tuotoksena sadutuksesta ja valokuvauksesta saatu materiaali koostettiin kuva-satukirjaksi, joka tilattiin päiväkodille kiitokseksi yhteistyökumppanuudesta. Vanhempien oli myös mahdollista tilata kirja itselleen.

Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella lapsen luovuus näkyy arjen pienissä hetkissä. Lapsi osoittaa luovaa ajattelua erityisesti käyttäessään mielikuvitusta, ilmaisemalla itseään ja ratkaistessaan eteen tulevia ongelmia. Tutkimuksen mukaan sadutus ja valokuvaus soveltuvat lapsen luovuuden tutkimiseen. Jatkossa voisi tutkia, millaisena vanhemmat ja päiväkodin työntekijät kokevat tämän kaltaisen toiminnan.

Avainsanat Luovuus, sadutus, valokuvaus, osallisuus

Sivut 33 s. + liitteet 4 s.

LAHDENSIVU

Degree Programme in Social Services
Sociopedagogical Education

Authors

Anna-Katri Leino and Heidi Leskelä **Year** 2014

Subject of Bachelor's thesis

Picture-storybook Heroes – Studying the Creativity of Five-year-old Children with the Help of Storycrafting and Photography

ABSTRACT

This thesis was implemented in co-operation with a daycare centre in Southern Finland. The aim of this thesis was to examine the creativity of five-year-old children with the help of storycrafting and photography. The purpose was to study how the children's creativity can be seen in storytelling and photography. The purpose was also to find out if storycrafting and photography are good methods when exploring children's creativity.

The theoretical background deals with the creativity of children, storycrafting, empowering photography, child participation and the development of five-year-old children. With the help of these theories it was possible to create a preliminary definition for creativity. This definition was completed after the activity sessions.

The thesis was a qualitative research. The activity-based part of the thesis was carried out in summer 2014. The main sources of information were the photographs, video material and recordings from the activity sessions. Participating observation was also used as a material collection method. The information was analysed thematically in autumn 2014. The collected stories and photographs were combined into a picture-storybook. The picture-storybook was ordered for the daycare centre as a recognition of the co-operation and the parents were able to order it as well.

The outcome of the thesis was that the creativity of the children can be seen in the little moments in the everyday life. Children exhibit creative thinking especially when they use their imagination, when they express themselves and when they solve the problems that they encounter. A suggestion for further study is to examine how the parents and the staff of the daycare centre view this kind of action.

Keywords Creativity, storycrafting, photography, child participation

Pages 33 p. + appendices 4 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	LAPSEN OSALLISUUS JA VIISIVUOTIAS LAPSI	1
2.1	Osallisuus	2
2.2	Viisivuotiaan lapsen kehitys	3
3	LAPSEN LUOVUUS	3
4	SADUTUS.....	6
5	VALOKUVAUS	8
6	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	9
7	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET SEKÄ KOHDERYHMÄ	10
7.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	10
7.2	Kohderyhmän kuvaus.....	10
8	TUTKIMUKSEN TOIMINNALLINEN OSUUS	11
8.1	Tutustumista ja mielenkiinnon kohteiden selvittelyä.....	12
8.2	Valokuvauksen harjoittelua ja sadutusta	13
8.3	Satujen kuvitusta	14
9	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	16
9.1	Laadullinen tutkimus.....	16
9.2	Aineiston hankinta.....	17
9.3	Aineiston analysointi.....	18
9.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	19
10	TULOKSET	21
10.1	Ongelmanratkaisu.....	21
10.2	Mielikuvitus	24
10.3	Itseilmaisu	26
11	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
12	POHDINTAA	28
	LÄHTEET	31

Liite 1	Tiedote huoltajille 19.5.2014
Liite 2	Valokuvaus- ja sadutuslupa
Liite 3	Havainnoinnin tukikysymykset
Liite 4	Tiedote huoltajille 16.9.2014

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia viisivuotiaiden lasten luovuutta sadutuksen ja valokuvauksen avulla. Tutkimuksen yhteistyökumppanina toimi eräs eteläsuomalainen päiväkoti. Toiminnallinen osuus toteutettiin kyseisessä päiväkodissa kahden viikon aikana kesäkuussa 2014.

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten luovuus näkyy viisivuotiaiden lasten tarinankerronnassa ja valokuvauksessa sekä miten sadutus ja valokuvaus soveltuvat viisivuotiaiden lasten luovuuden tutkimiseen. Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on myös se, että lasten osallisuus säilyy koko toiminnallisen osuuden ajan.

Opinnäytetyön aihe sai alkunsa kiinnostuksesta sadutuksen ja valokuvauksen yhteiskäyttöä kohtaan. Luovuus vaikutti mielenkiintoiselta kohteelta tutkittavaksi näillä menetelmillä. Viisivuotiaat lapset valikoituivat kohderyhmäksi, koska tämän ikäisten lasten koettiin olevan tarpeeksi vanhoja osallistumaan suunniteltuun toimintaan. Viisivuotiaat lapset osaavat jo käsitellä kameraa ja ovat valmiimpia pitkäkestoiseen toimintaan kuin nuoremmat.

Opinnäytetyön teoreettisia lähtökohtia ovat sadutus, valokuvaus luovana toimintana ja voimauttava valokuva sekä lasten luovuus. Teoriapohjana käytetään lisäksi lapsen osallisuutta ja viisivuotiaan lapsen kehitystä. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään myös kahta aikaisempaa valokuvausta ja sadutusta koskevaa opinnäytetyötä.

Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja siinä käytettiin laadullista tutkimusta. Aineisto kerättiin saduttamalla, valokuvauksella, videokuvaamalla sekä havainnoinnilla. Sadutuksesta ja valokuvauksesta saatu materiaali koostettiin kuva-satukirjaksi. Kuva-satukirja lahjoitettiin päiväkodille kiitoksena osallistumisesta ja vanhemmille tarjottiin mahdollisuus tilata kirja myös itselleen.

2 LAPSEN OSALLISUUS JA VIISIVUOTIAS LAPSI

Tässä tutkimuksessa tutkittiin viisivuotiaiden lasten luovuutta. Tutkimuksessa lasten osallisuus nähtiin tärkeänä lapsen luovuuden mahdollistajana. Tästä syystä pidettiin tärkeänä, että lasten osallisuus näkyi koko toiminnan ajan. Tämän lisäksi koettiin, että viisivuotiaat lapset olivat tarpeeksi taitavia ja kehittyneitä ollakseen tutkimuksen kohderyhmä.

Lapsen osallisuus ja viisivuotiaan lapsen kehitys ovat siis tärkeitä teorioita tämän tutkimuksen kannalta. Tässä luvussa kerrotaan ensin lapsen osallisuuden tärkeydestä. Tämän jälkeen kuvaillaan lyhyesti viisivuotiaan lapsen kehitystä.

2.1 Osallisuus

Lapsen äänen kuulemisesta on asetettu lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (60/1991). Yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on ilmaisun vapaus ja hänen mielipiteensä tulee ottaa huomioon häntä koskevissa asioissa. Lasta ei tule nähdä keskeneräisenä, tulevana aikuisena, jolla ei ole vielä omaa arvoa tai tahtoa. Lapsi on sen sijaan aktiivinen toimija, joka on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja hyväksytyksi osana yhteisöään. Lapsen osallisuuden tunnetta lisää aikuisten osoittama luottamus hänen kykyihinsä. Lapsen saadessa toimia osallisena yhteisössään hänen itseluottamuksensa ja vuorovaikutustaitonsa kasvavat. Samalla hän myös toimii aikuisille peilinä, jonka avulla he voivat tutkia ja kehittää omaa toimintaansa. (Turja 2011, 41–53.)

Varhaiskasvatuksessa tärkeää on lasten osallisuuden kunnioittaminen. Kyse ei ole pelkästään aikuisilta lapsille annetusta hoivasta, kasvatuksesta ja opetuksesta. On tärkeää toimia yhdessä lapsen vanhempien kanssa tasa-arvoisessa ja vuorovaikutuksellisessa suhteessa. Tällöin lapsen kasvu ja kehitys turvataan parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhempien ja kasvattajien yhteistyön lisäksi on tärkeää ymmärtää lapsen maailmaa, jotta myös hänen äänensä saadaan kuuluviin. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 3; Kalliala 2008, 24–25; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16–17.)

Aikuisten tulee olla läsnä ja luoda lapselle turvallinen toimintaympäristö. Lasta rohkaistaan toimimaan itsenäisesti ja saamaan sitä kautta onnistumisen kokemuksia. Samalla kuitenkin pyritään varmistamaan, että lapsi tietää saavansa apua sitä tarvitessaan. Turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä lapsi uskaltaa kertoa tarpeistaan sekä kiinnostuksenkohteistaan, jolloin ne ja hänen taitonsa voidaan paremmin ottaa huomioon. Tällöin lapsi oppii oivaltamaan, toteuttamaan itseään, ilmaisemaan iloa ja surua sekä välittämään toisista ihmisistä. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 3; Kalliala 2008, 24–25; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16–17.)

Nykyinen lapsikäsitys on hyvin optimistinen. Lapsi kykenee ilmaisemaan itseään monilla eri tavoin. Satakielipedagogiikan mukaan lapsella nähdään olevan sata tapaa toimia ja hahmottaa maailmaa sekä kohdata muita. Ominaisia tapoja lapselle on toimia taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen kautta, sekä leikkien, liikkuen, tutkien ja käyttäen mielikuvitusta. Kasvattajien tulee mahdollistaa lapsille erilaisia tilanteita ja tiloja, jotka vahvistavat ajattelua ja ruokkivat mielikuvitusta. Valmiiksi kaikkea ei kuitenkaan saa tehdä, sillä lapsi ei kykene oppimaan arvostamaan itseään ja muita ilman itse oivaltamisen kokemuksia. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 5–7.)

Lapsen osallisuutta pidetään myös sosiaalipedagogiikassa tärkeänä. Kurjen (2001, 127) mukaan lapsen yksilöllisyys pitää hyväksyä ja hänen kehittymistään luovuuteen täytyy tukea. Kasvatuksen perustana tulee olla yksilön itsemääräämisoikeus. Lapsen tulee saada olla päättämässä häntä koskevista asioista ikäiselleen sopivalla tavalla niin, että lapsi löytäisi kutsumuksensa.

2.2 Viisivuotiaan lapsen kehitys

Einonin (2003, 40) mukaan viisivuotiaan lapsen liikkuminen alkaa olla jo su-lavampaa ja vartalon hallinta sujuvampaa kuin nuorempana. Viisivuotias osaa lähteä nopeaan juoksuun ja pysähtyä tahtonsa mukaan. Tasapainokin kehitty-y koko ajan ja esimerkiksi leveätköillä puomilla käveleminen onnistuu niin eteen- kuin taaksepäinkin. Lapsen kädentaidot riittävät jo ääri- viivojen ja kuvi- oiden piirtämiseen. Oman nimen kirjoittaminen ja suorien ja kaarevien viivojen leikkaaminen saksilla onnistuu.

Suuremmissa ryhmissä toimiminen onnistuu viisivuotiaalta lapselta paremmin kuin nuoremmilta. Lapsi pystyy myös näyttämään niin hellyyden kuin inhonkin tunteita muille lapsille. Hän alkaa ymmärtämään tekojaan muiden näkökul- masta ja hänestä tulee itsekriittisempi. Viisivuotias on miellyttämisenhaluinen, mutta voi silti riidellä vain hovin vuoksi. Valehtelu ja harhaanjohtaminen tule- vat osaksi lapsen leikkejä ja elämää. (Einon 2003, 40–41, 129.)

Viisivuotiaana lapsi ei enää tarvitse mielikuvitusleikkeihinsä paljoa rekvisiit- taa. Roolileikeissä hän pyrkii realistisempaan pukeutumiseen ja niissä esiintyy monimutkaisempia juonia ja rooleja. Viisivuotiaan kielenkäyttö on vivah- teikasta ja hän muistaa päivää ennen tai sitä kauempana menneisyydessä tapah- tuneita asioita. Lapsi nauttii kuvittamattomista tarinoista ja osaa kertoa tarinoita myös itse. Tarinat voivat olla todellisuudessa tapahtuneita tai lapsen kokonaan itse keksimiä. (Einon 2003, 40–41, 91, 123.)

3 LAPSEN LUOVUUS

Luovuudelle löytyy monia määritelmiä ja joidenkin mielestä sen määrittelemi- nen on mahdotonta. Luovuus yhdistetään usein mielikuvitukseen, ongelmarat- kaisukykyyn tai erilaisiin persoonallisuuden piirteisiin. Tässä luvussa kerrotaan lapsen luovuuden teorioista, joihin opinnäytetyön tutkimuksen luovuus-käsité pohjaa.

Lapsen luovuus on hyvin yllätyksellistä. Lapsen arkipäivän luovuus näkyy usein leikissä, puheessa, vuorovaikutuksessa ja tavoissa ratkaista eteen tulevia ongelmia. Ongelman eteen tullessa lapsi ei mieti, miten olisi oikein tai väärin tehdä. Sen sijaan hän kehittää itselleen luovan toimintamallin, jonka mukaan toimia. Lapsen luovuutta voidaan edistää uskomalla hänen taitoihinsa ja anta- malla hänelle vapaus ilmaista itseään. Lapsen mielikuvitusleikkejä on hyvä kannustaa ja tutustuttaa lapsi erilaisiin asioihin, kuten tarinoihin, taiteeseen, musiikkiin ja liikuntaan. Lapsen taitojen puutteiden sijaan, on tärkeää keskittyä niihin asioihin, jotka lapsi jo osaa. Lapsen kanssa voi etsiä vaihtoehtoisia tapoja tehdä lapsille vaikeita asioita. Lapsen luovuus kertoo usein hyvästä itsetun- nosta. Lapsi saa luovan toiminnan kautta onnistumisen kokemuksia, jotka nos- tavat hänen itsetuntoaan. (Einon 2003, 13, 19–21; Sinkkonen 2000, 19.)

Lapsen luovuuteen nähdään vaikuttavan luonne, temperamentti ja kasvatus. Luonteenpiirteistä ennakkoluulottomuus, uteliaisuus, joustavuus ja positiivisuus ovat luovuuden ydinaluetta. Luovuus on myös osittain synonyymina mielikuvitukselle. Viiden ikäisenä lapsi oppii jo erottamaan mielikuvituksen ja todellisuuden toisistaan. Lapsen luovuutta tukemalla, mielikuvitus voittaa edelleen rationaalisen puolen ja lapsi säilyttää otteensa satujen ja tarinoiden maailmassa. (Aukeantaus 2006, 35; Kempainen 2003, 49.)

Luovalle toiminnalle on tärkeää vapaan ilmaisun ja mielikuvituksellisen ilmaisun rakenteen hallinnan tasapaino. Lapset ovat luontaisesti luovia, mutta suunnitelmallisuutta ja rakenteellisuutta on hyvä harjoitella. Lasten tarinat tulevat mielikuvituksesta, mutta niilläkin on oltava jonkinlainen viitekehys. Lapsi saattaa kertoa asioita ilman logiikkaa, mutta häntä voi hiljalleen ohjata selkeämpään kerrontaan. (Einon 2003, 25.)

Luovuutta voi oppia. Tästä syystä lasta kannattaa tukea ja kannustaa sen harjoitteluun. Tärkein tekijä luovuutta harjoittaessa on aika, koska ajatukset tarvitsevat aikaa jäsentyä. Tämän lisäksi, luovuus harjoitteluprosessina tarvitsee epäonnistumisia sekä uusia kokeiluja, virheitä ja ylilyöntejä. Näistä kokeiluista opitaan lisää. Luovuuden tekniikoina voidaan lisäksi pitää muun muassa asioiden yhdistelyä, liioittelua, mielivaltaista kokeilua, sattuman hyväksikäyttöä ja intuitiota. Näiden tekniikoiden harjoittelun voi aloittaa ajatuksentasolla ja viedä vähitellen jokapäiväiseen elämään. (Solatie 2009, 36–37; Vaakkuri 1999, 10.)

Lapsen luovuutta voi myös tukea varsin pitkälle satujen kautta. Turvallinen ja rauhallinen iltasatu sekä päivällä astetta jännittävämmät tarinat hahmottavat lapselle sadun rakenteen, alun, keskikohdan ja lopun. Näin lapsi itsekin oppii luovaksi tarinan kertojaksi. Saduista lapsi muokkaa näin omia tarinoita ja hän saa niistä jatkuvasti luovuuden raaka-aineita ja tarinakehikoita. Luovan ajattelun ensimmäinen vaihe, ideoiden keruuvaihe on lapselle jatkuvasti niin sanotusti päällä. Hän ikään kuin imee luovuuden hippuja luonnosta, kaupasta tai mainoksista, puhumattakaan, jos lapsi viedään teatteriin tai näyttelyihin. (Viljamaa 2004, 134.)

Mielikuvituksessaan lapsi rakentaa omaa maailmaansa ja osaa katsella asioita sellaisistakin näkökulmista, joita muut eivät edes huomaa. Lapsi ei välitä, onko hänen tekemisensä noloa tai järkevää. Lapsi ei tarvitse arvostelijaa, vaan aikuisen, joka iloitsee lapsen kanssa hänen saavutuksistaan. Arvioitaessa lapsen tuotoksia erilaisin standardein ja arvosanoin lapsen usko omiin kykyihin voi alkaa laskea ja luovuus haihtua. Lapsi haluaa ansaita kasvattajien hyväksynnän ja tekee näin ollen asioita sen mukaan, mitä luulee aikuisten odottavan. Ennen koulun alkua onkin hyvä valaa lapseen uskoa ja mahdollistaa hänen luovuutensa. (Uusikylä 2004, 180–181.)

Luovuus näkyy erityisesti lapsen leikissä ja siinä on paljon viitteitä lapsen todellisesta elämästä. Lapset pystyvät rajaamaan leikkipaikkansa ja leikkimään siinä muun maailman häiritsemättä. Lelut ovat muuttuneet ja nykyään lapset

tarvitsevat enemmän virikkeitä leikkiensä tueksi. Hyvä esimerkki tästä ovat tietokoneet ja televisiot. Tietokoneita ja televisioita ei aiempien lelujen tapaan muuteta kovin helposti toisenlaisiksi, vaan niillä on valmiina tietynlainen merkitys. Lapsen luova eläytyminen kohdistuu nykyään enemmän pelien ja ohjelmien tarinoihin sekä niiden rakentamiin paikkakokemuksiin. Lapset eivät välttämättä mene tarinoihin sisälle. Sen sijaan pelien ja ohjelmien tapahtumat ja henkilöt ohjaavat osaltaan lasten ottamia rooleja ja kehittelemiään hahmoja, kun he leikkivät ilman teknologiaa tai kertovat tarinaa. (Granö 2004, 44–46.)

Aittoa, lasten itseluomaa leikkiä on koko ajan vähemmän. Monet alle kuusivuotiaatkin lapset pitävät leikkimistä lapsellisena. Tähän ovat vaikuttaneet tietokoneiden ja television lisäksi erilaiset sirpaleiset perhetilanteet, harrastusten määrät ja suuret odotukset lapsien varalle. (Sinkkonen 2004, 76.)

Lapset ovat luontaisia leikkijöitä ja Sinkkonen (2004, 76) mukaan ”leikkiminen on luovan asennoitumisen ja sitä kautta taiteen ja kulttuurin äiti”. Tästä syystä perheiden ja päiväkotien olisi hyvä yhdessä tukea kaikenlaista luovaan ja vapaaseen leikkiin tähtäävää toimintaa. Aikuisen rooli on olla enemmän havainnoimassa lapsen maailmaa ja tukemassa erilaisissa ristiriita- tai muutostilanteissa sekä ohjeistamassa pitkäkestoisempaan toimintaan. (Sinkkonen 2004, 76–77.)

”Luovuus näkyy parhaiten siinä, mitä ihminen tekee” (Uusikylä 2004, 182). Ihmisen persoonallisuudessa on monia puolia. Luova ihminen pystyy käyttämään näiden puolien ääripäitä tuntematta kuitenkaan syyllisyyttä. Hänellä on kykyä löytää uusia ideoita, näkökulmia ja tapoja toimia. Luovuus ei ole vain tavanomaisiin ratkaisuihin tyytymistä. Luova ihminen pystyy löytämään helposti onnellisen mielentilan ja kokea tekemisessään luomisen iloa. Tekeminen tapahtuu kuin itsestään ja materiaaleilla, käsitteillä ja ajatuksilla leikkittely ei ole vaikeaa. Luovat ihmiset uskaltavat lapsen tavoin yrittää erilaisia asioita ilman epäonnistumisen pelkoa. He voivat myös helposti vaihdella käyttäytymistään tilanteen mukaisesti, eli olemaan välillä hiljainen havainnoija ja välillä äänekäästi mukana omia ideoitaan julkituoden. Nämä ominaisuudet säilyttävä lapsi on mitä suurella todennäköisyydellä tulevaisuudessa lahjakas ja luova aikuinen. (Solatie 2009, 18–21; Uusikylä 2004, 182–183.)

Näyttääkin siis siltä, että luovuudelle on annettava tilaa. Tulos ei voi olla kovinkaan luova, jos lapselle aina kerrotaan valmiiksi, miten asiat pitää tehdä. Lapsuudessa luovuus on vallatonta erityisesti leikeissä ja muissa arkisissa toiminnoissa, mutta luovuus saattaa hiipua iän myötä. Lapsen luovuuden heräämiseen saatetaan tarvita erilaisia virikkeitä, ja sen ylläpitämiseen on hyvä kiinnittää huomiota. Luovuus on itsensä ilmaisemista, eikä siihen välttämättä tarvita mitään erityisiä lahjoja. Luomisen ilo kuuluu kaikille.

4 SADUTUS

Opinnäytetyön teoreettisiin lähtökohtiin kuuluu sadutus. Tässä luvussa kerrotaan ensin lyhyesti perus- ja ryhmäsadutuksesta. Tämän jälkeen kuvaillaan tarkemmin lapsen ja aikuisen roolia sadutustilanteessa ja lapsen tarinankerrontaa. Lopuksi kerrotaan lyhyesti lapsen kertomiskulttuurista.

Sadutus on kohtaavaa ja osallistavaa toimintaa. Siinä saduttaja, eli aikuinen, toimii aktiivisena kuuntelijana, joka kunnioittavassa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä sukeltaa lapsen maailmaan yhdessä hänen kanssaan. Perussadutuksessa tarinan aihe lähtee lapselta ja aikuinen kirjaa lapsen tarinan sanasta sanaan. Lopuksi aikuinen lukee tarinan lapselle, joka saa halutessaan muuttaa tai tehdä korjauksia tarinaan. Aihe sadutuksessa lapsi kertoo sadun yhdessä aikuisen kanssa sovitusta aiheesta. (Karlsson 2014, 13–44.)

Karlssonin (2014, 70) mukaan ryhmäsadutuksen ideana on, että saduttaja saduttaa lapsiryhmää. Lapset jatkavat vuorotellen satua. Lapsien kertomisvuoro voi olla muutaman lauseen mittainen tai pidempi. Ryhmäsadutus kannustaa yhdessä pohtimiseen ja muiden mielipiteiden ja näkemysten huomioon ottamiseen. Se parantaa lapsen kompromissin tekemisen taitoja. Ryhmäsadutuksessa ryhmän kesken syntyy usein myös yhteenkuuluvuuden tunne.

Sadutus edistää luovuutta, kasvua ja oppimista. Sen avulla myös sanavarasto ja ilmaisutaidot kehittyvät. Aikuisen tulee olla kiinnostunut lapsen mielipiteistä ja ajatuksista. Hänen tulee olla puuttumatta kertomuksen sisältöön tai lapsen tapaan kertoa tarinaa. Aikuinen ei tee kysymyksiä tarinankulusta. On vaikeaa asettaa kysymys niin, että se ei ohjaisi vastausta. Olennaista on keskittyä itse sanomaan. Näin lapsi saa tuntea itsensä arvostetuksi. Lapset ovat luonteenomaisesti aktiivisia ja aloitteellisia. Joskus tarina on lyhyt, joskus se sisältää paljonkin tapahtumia. Jokaisella lapsella on oma näkemyksensä siitä, millainen satu on. (Karlsson 2014, 44–51.)

Satu syntyy tilanteessa, jonka luovat satua kertova lapsi ja häntä kuunteleva aikuinen. Sadutustilanteessa lapsi voi kertoa hänelle tärkeistä asioista turvallisesti sadun muodossa. Kertoessaan tarinoita ja satuja lapsi luo uutta tietoa ja näkökulmia asioihin. Hän ei opettele uutta asiaa, vaan oivaltaa ja keksii itse jotain ainutlaatuista ja ennennäkemätöntä. (Karlsson 2014, 28, 30.) Saduttamisessa näkyy siis lapsen luova toiminta.

Lapsen saadessa mahdollisuuden kertoa mitä vain ilman ohjailevaa aikuista syntyy paljon oivalluksia ja niiden kautta ideoita siitä, miten vaikuttaa arkisiin tilanteisiin. Saduttaminen vaatii kasvattajalta aitoa mielenkiintoa kohdata ja kuunnella lasta ja kärsivällisyyttä olla puuttumatta tarinan kulkuun. Lapsi itse päättää, mistä, miten ja kuinka kauan hän tarinaa kertoo. Kasvattajan täytyy hyväksyä, että joitain asioita jää myös sanomatta. Sadun avulla pääsee lähelle lapsen maailmaa, kuitenkin paljastamatta tai loukkaamatta lasta. Ihmisellä on luontainen tapa kertoa elämästään ja kokemuksistaan kertomusten tavoin. (Riihelä 2004, 188, 190.)

Sadutuksessa on tärkeää myös dokumentointi. Lapsille tulee kertoa, miksi dokumentoidaan ja missä saatua materiaalia käytetään. Kirjattu teksti käydään lapsen kanssa läpi ja lapsi saa tehdä haluamiaan korjauksia siihen. Dokumentointi, esimerkiksi äänittäminen, auttaa palaamaan sadutushetkeen. Tällöin mikään asia ei jää huomioimatta ja lapsen ääni saadaan aidosti kuuluviin. Dokumentointiin voivat liittyä myös videomateriaalit, valokuvat, lasten piirustukset ja muut työt tai esimerkiksi erilaisilta retkiltä löydetyt aarteet. (Riihelä 2004, 195.)

Lasten sadut ovat yhdistelmiä arjesta hahmoista ja tilanteista sekä mielikuvituksen tuottamista asioista. Erilaiset todellisesta elämästä saadut virikkeet muokkautuvat lasten mielessä ja niihin yhdistellään omaa arkipäiväistä elämäntapaa sekä sadun elementtejä. Lapset voivat esimerkiksi kertoa arkisista itselle tapahtuneista mieleen jääneistä asioista valitsemalla tarinan keskushahmoiksi eläimiä. Sadut sisältävät usein myös elementtejä tuotetusta kulttuurista, kuten televisiosarjoista ja satukirjoista. Viisivuotiaiden tai nuorempien lasten tarinankerronta sisältää paljon konkreettista, aktiivista toimintaa. Lapsi saattaa purkaa aktiivisuuttaan toimimalla satujen hahmojen mukaisesti tai muuttamalla ääntään hahmolle sopivalla tavalla. Lapsi osallistuu näin luovaan prosessiin myös kehollaan. (Paju 2004, 202–206.)

Satujen kertomisessa on usein mukana myös vuorovaikutuksellisuutta. Satua kerrottaessa yhdessä, kaikkien ääni ja mielipide vaikuttavat satuun. Sadun kuluksa saatetaan neuvotella yhdessä tai sitä jatketaan vuorotellen pitäen mielessä toisen sanat. Sadussa saatetaan myös toistella asioita. Vuorovaikutusta syntyy myös tarinan kertojien ja kuuntelijan välillä. Lasten kertomista tarinoista voidaan koostaa esimerkiksi näytelmä. Tällöin sadut saavat fyysisen muodon. (Paju 2004, 206–207.)

Päiväkotiryhmien sisällä olevat lapset kertovat usein samankaltaisia tarinoita, sillä ryhmässä toimiminen on suuri osa lapsen arkea. Aikuisista tuntuvat oudot aiheet kuten pissa- tai kakka elementit tarinoissa voivat olla lasten mielestä hauskoja ja niiden kertominen ryhmässä riemukasta. Ryhmäsadutuksessa kertomukset ovatkin usein sisällöltään rohkeampia ja lasten välillä esiintyy kilpailua. Lapset koettavat keksiä toistaan huvittavimpia juonenkäänteitä tai sanoja, joilla tarinaa voidaan viedä eteenpäin. (Paju 2004, 206–207.)

Lasten sadut eroavat kertomiskulttuuriltaan aikuisten saduista. Ne eivät aina ole välttämättä jäseneltyjä ja siitä syystä on ajateltu, että lasten tuotokset muokkautuvat ja hioutuvat paremmiksi lapsen kasvaessa. Todellisuudessa kuitenkin lasten tarinat sisältävät paljon luovuutta ja huumoria, vaikka niitä ei aina tarinoista aikuiset huomaa. Lapset käyttävät kulttuurin ja teknologian tarjoamia hahmoja, mutta he eivät kopioi niitä suoraan, vaan tekevät niistä omia luomuksiaan omissa maailmoissaan. On huomattava, että lapset luovat vartenotettavaa kulttuuria aikuisten tavoin, mutta lasten kulttuuri on suurimmalta osin piilossa aikuisilta. Sadutuksen avulla tämän piilossa olevan kulttuurin näkyväksi tekeminen mahdollistuu. (Riihelä 2004, 190–191.)

5 VALOKUVAUS

Opinnäytetyön teoreettisiin lähtökohtiin kuuluu myös valokuvaus. Tässä luvussa tarkastellaan valokuvausta luovana toimintana sekä Voimauttava valokuva -menetelmän teoriaa. Toiminnallisessa osuudessa ei pystytty toimimaan täysin Voimauttava valokuva -menetelmän mukaisesti, mutta menetelmän pääperiaatteita on nähtävissä toiminnassa. Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa tätä menetelmää käytettiin mukautetusti. Perusteluja tälle kerrotaan luvussa 12.

Valokuvausta voidaan soveltaa menetelmänä luovan kokemisen ja ilmaisun mahdollistamiseen. Luovuutta ja itseilmaisua voi tuoda esille valokuvataiteen avulla. Valokuvataide on tarkoitettu nähtäväksi ja se sisältää usein omaelämäkerrallisia viittauksia. Omaelämäkerralliset viittaukset ovat tuttuja myös tari-
noiden maailmassa. (Salo 2009, 23.)

Valokuvaamisessa on tärkeää kuvata ne asiat, joiden muistaminen on muistamisen arvoista henkilölle itselleen. Kuvissa saatetaan kuvata kiinnostavia tapahtumia tai tärkeitä ihmisiä tai henkilöitä. On kuitenkin muistettava, että valokuvaamatta jääneetkin asiat ovat arvokkaita. Keskustelu valittavista valokuvista rakentaa kuvien kanssa ihmisen identiteettiä. Kuvissa näkyy aina osa kuvattavan ja kuvaajan maailmoista ja yksilön henkilökohtaista kokemusta tulee kunnioittaa. (Savolainen 2009, 211–215.)

Valokuvauksen käyttö luovana prosessina sisältää viisi erilaista vaihetta. Ensimmäistä vaihetta kutsutaan valmistautumisvaiheeksi, jolloin herätellään erilaisia mielikuvia ja tunteita. Hautomisvaiheessa ideoita kehitetään ja asioista keskustellaan. Kolmas vaihe, oivallusvaihe, sisältää paljon toimintaa, kun ideoista tulee yhtenäisiä kokonaisuuksia ja innostuneisuus kasvaa. Tekeminen muuttuu yhtäjaksoiseksi ja ajantaju saattaa hämärtyä. Tämä vaihe on usein hyvin palkitseva. Neljännessä, valmistautumisvaiheessa, arvioidaan aikaansaannoksia ja keskustellaan niistä syntyneistä tunteista. Päätös vaiheessa kuvia voidaan vielä käydä läpi tai järjestää uudelleen. Silloin myös kuviin sisältyvät merkitykset syvenevät. (Hentinen 2009, 147.)

Voimauttava valokuva on sosiaalipedagoginen menetelmä, jota voidaan käyttää yksilön identiteetin vahvistamiseen. Sitä voidaan myös hyödyntää perheen tai työyhteisön vuorovaikutussuhteiden ja toimintatapojen kehittämisessä. Voimauttava valokuva ei ole terapiaa, mutta sitä voidaan käyttää hyödyksi myös terapiassa. (Savolainen 2008.)

Ryhmässä työskennellessä perheen tai työyhteisön valokuville antamat erilaiset merkitykset saavat aikaan dialogista keskustelua. Valokuvausprosessin aikana yksilön ja ryhmän arvokkaana pitämät asiat nostetaan esille ja niitä pohditaan yhdessä. Tällä tavalla ryhmäläiset saavat kokemuksen siitä, että ovat tulleet nähtyksi omana itsenään. (Savolainen 2008.)

Voimauttava valokuva -menetelmää käytettäessä on tärkeää pitää mielessä, että toista ihmistä on mahdotonta voimauttaa. Voimautumisen tunne ei voi tulla ulkopuolelta, vaan sen pitää lähteä ihmisestä itsestään. Kuvaustilanteessa valokuvaajan ja kuvattavan välillä täytyykin vallita tasa-arvoisuus. Kuvaajan tulisi ensin kokea kuvattavana oleminen. Siten hän itse kuvaajana pystyy asettumaan kuvattavan asemaan ja kunnioittamaan tämän toiveita. Kuvaustilanteessa kuvattavan on tärkeää tuntea kuvaajan hyväksyvä katse. Kuvattava on valokuvaustilanteen päähenkilö. Kuvattava saa määritellä, minkälaisia kuvia hänestä otetaan ja mikä niistä kuvaa parhaiten hänen näkemyksiään itsestään ja elämästään. (Savolainen 2004, 130–138; Savolainen 2008.)

Valokuvan avulla voidaan tuoda näkyväksi ja vahvistaa omia piileviäkin voimavaroja. Valokuvassa voi myös yhdistää todellisen elämän ja mielikuvituksen ja täten tehdä leikistä todellista. Rekvisiitta ja roolivaatteet voivat helpottaa kuvassa esiintymistä. Itselle sopivan kuvauspaikan etsiminen voi myös olla etenkin lapselle yhtä tärkeää. Niiden valitseminen ja kuvaamiseen valmistautuminen lapsen kanssa ovat jo osa valokuvaukseen kuuluvaa leikkiä. (Savolainen 2004, 130–138.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Opinnäytetyön teoriaosuudessa kuvataan myös sadutukseen ja valokuvaukseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia. Vaara (2012) tutki opinnäytetyössään, voiko valokuvausta ja sadutusta käyttää lapsen äänen kuuluviin saamiseksi. Halonen (2007) taas tutki, voiko Voimauttava valokuva -menetelmää soveltaa käytettäväksi alle 4-vuotiaiden lasten ja heidän vanhempiensa kanssa.

Halosen (2007) opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten lapsi-vanhempi-ryhmän ohjauksessa voisi soveltaa voimauttavaa valokuvaa. Hän toteutti ryhmän kanssa kuusi toimintakertaa. Toimintakerrat olivat erilaisia työpajoja, joissa muun muassa valokuvattiin omakuvia ja arkea sekä keskusteltiin kuvien esiin nostamista tuntemuksista. Halosen tutkimuksen tuloksista ilmeni, että voimauttava valokuva soveltuu käytettäväksi alle neljävuotiaiden lasten ja heidän vanhempiensa kanssa. Se auttoi lapsi-vanhempi-ryhmää löytämään voimavaroja ja näkemään toisensa positiivisemmassa valossa kuin ennen.

Vaara (2012) sadutti ja valokuvasi viisivuotiaiden lasten päiväkotiryhmää. Tarkoituksena oli selvittää, saadaanko näiden menetelmien avulla lasten ääni kuuluviin päiväkodissa. Tavoitteena oli myös kohdata lapset aidosti ja tukea päiväkodin kasvatuskumppanuutta. Vaaran tutkimuksen tuloksista nousi esiin, että sadutus ja valokuvaus sopivat lasten äänen kuuluville saamiseen ja niitä voidaan hyödyntää päivähoidossa.

Edellä mainitut tutkimukset osoittavat, että sadutus ja valokuvaus ovat toimivia menetelmiä päiväkotikäisten lasten kanssa toimiessa. Ne voivat myös auttaa

lapsia tulemaan kuulluksi ja saamaan positiivisia kokemuksia. Näiden tutkimusten tulokset rohkaisevat käyttämään sadutusta ja valokuvausta viisivuotiaiden lasten luovuuden tutkimiseen.

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET SEKÄ KOHDERYHMÄ

Tässä luvussa kerrotaan ensin lyhyesti perusteet tutkimustehtävälle. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset, joiden avulla tavoitteeseen pyritään vastaamaan. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä käytetään sadutus-sanan sijasta tarinankerronta-sanaa, sillä toiminnan aikana lasten ei ole tarkoitus saduttaa toisiaan, vaan kertoa tarinaa. Lopuksi esitellään kohderyhmä ja perustellaan syyt sen valintaan.

Alkuperäinen idea oli tehdä sarjakuvakirja lasten kanssa. Samalla olisi tutkittu, soveltuvatko sadutus ja valokuvaus lapsen äänen kuuluville saamiseen. Aihetta on kuitenkin tutkittu jo aiemmin, joten tutkimukselle alettiin etsiä uutta näkökulmaa. Sarjakuvakirja olisi ollut liian suuritöinen, joten tutkimuksen tuotokseksi valittiin kuva-satukirja.

7.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitetta ja tutkimuskysymyksiä pohdittiin pitkään. Pohdinnan perustana toimi kiinnostus sadutuksen ja valokuvauksen yhdistämisestä kohtaan. Näitä kahta menetelmää haluttiin hyödyntää tutkimuksellisesti. Lopulta päädyttiin tutkimaan lapsen luovuutta sadutuksen ja valokuvauksen avulla. Tarkoituksena oli myös selvittää menetelmien soveltuvuus lapsen luovuuden tutkimiseen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia viisivuotiaiden lasten luovuutta sadutuksen ja valokuvauksen avulla. Tavoitteeseen pyrittiin seuraavien kysymysten avulla:

- Miten luovuus näkyy viisivuotiaiden lasten tarinankerronnassa ja valokuvauksessa?
- Miten sadutus ja valokuvaus soveltuvat viisivuotiaiden lasten luovuuden tutkimiseen?

7.2 Kohderyhmän kuvaus

Tutkimuksen kohderyhmä koostui erään eteläsuomalaisen päiväkotiryhmän viisivuotiaista lapsista. Tutkimukseen valittiin viisivuotiaat lapset, sillä heidän koettiin olevan tarpeeksi vanhoja osallistumaan suunniteltuun toimintaan. Tämän ikäisten lasten ajateltiin osaavan jo käsitellä kameraa ja olevan valmiimpia pitkäkestoiseen toimintaan kuin nuoremmat. Vanhemmilla päiväkotikäisillä lapsilla eli esikoululaisilla koettiin taas olevan arkipäivässään jo muutenkin

paljon erilaisia projekteja ja tehtäviä. Ammattikorkeakoulusta valmistuvat sionomit lastentarhanopettajan pätevyydellä eivät saa esikouluopettajan pätevyyttä, joten työelämässä toimitaan pääsääntöisesti viisivuotiain ja sitä nuorempien lasten kanssa.

Projekti oli suhteellisen suuritöinen ja pitkäkestoinen, joten lapsiryhmän iän lisäksi sen kokoa oli hyvä pohtia. Alustavasti sopivan ryhmäkoon ajateltiin olevan noin viisi lasta, että jokaisen lapsen ääni pääsisi varmasti kuuluviin. Päiväkodin lapsiryhmässä oli kuitenkin yhdeksän lasta, eikä heistä ketään haluttu jättää toiminnan ulkopuolelle. Ryhmän kooksi muodostui lopulta seitsemän lasta, joiden oli mahdollista osallistua tutkimukseen valittuna ajankohtana. Kohderyhmän suuren koon vuoksi lasten kanssa toimittiin muutaman lapsen kanssa kerrallaan.

8 TUTKIMUKSEN TOIMINNALLINEN OSUUS

Tutkimuksen toiminnallinen osuus suoritettiin erään eteläsuomalaisen päiväkodin ryhmän viisivuotiain lasten kanssa. Toimintakertoja oli kahden viikon jakson jokaisena arkipäivänä. Tässä luvussa kerrotaan teoreettiset perustelut toiminnalle sekä kuvaillaan päiväkodilla pidettyjä toimintakertoja.

Tutkimuksen toiminnallinen osuus oli projektimaista, pitkäkestoista toimintaa. Toiminnan aikana pääosassa olivat lapset, joiden toimintaa ja luovuutta havainnoitiin. Tämän kaltainen toiminta on myös keskiössä Hämeenlinnan kaupungin varhaiskasvatuksessa käytössä olevassa Satakielipedagogiikassa. Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2013, 7) painotetaan kasvattajan roolia leikkiympäristön luomisessa niin, että se herättää lapsen mielikuvitusta. Kasvattajan on tärkeää myös pystyä ylläpitämään tätä ympäristöä ja muuttamaan sitä lasten kiinnostusten mukaisesti. Lapsen maailma on täynnä mielikuvitusta ja sen avulla lapsi oppii jäsentämään kokemuksiaan. Wallinin (2000, 85) mukaan lapsia tulee opettaa oppimaan itse ja auttaa heitä löytämään potentiaalinsa. Lapsille tulee siis antaa päärooli omassa elämässään.

Satakielipedagogiikan oppimiskäsityksen mukaan parhaita tuloksia saadaan teematyöskentelyn kautta. Teematyöskentelyssä keskiössä ovat taideilmaisun keinot, leikki ja tutkiva ote oppimiseen. Lapsi tulee nähdä aktiivisena toimijana, jolla on arvokkaita ajatuksia ja ideoita. Kasvattajan tehtäväksi jää yhteisen projektin dokumentointi. Pedagogisella dokumentoinnilla tarkoitetaan luovan projektin näkyväksi tekemistä. Säännöllisenä toimintana dokumentointi auttaa aikuisia ymmärtämään lapsen maailmaa ja sosiaalisia suhteita paremmin sekä kertoo niistä luovista keinoista, joiden avulla lapsi ratkaisee eteen tulevia asioita. Dokumentointi tuo lapsen päiväkotimaailman myös lähemmäksi perhettä ja parantaa näin myös vanhempien tietämystään lapsestaan ja päiväkodin käytännöistä. (Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 4–8; Wallin 1989, 156.)

Tämä opinnäytetyö tekeminen aloitettiin vuoden 2014 keväällä hankkimalla työelämäyhteistyökumppani. Tämän jälkeen alettiin tutustumaan opinnäytetyön aihepiiriin liittyvään teoriaan. Ennen toiminnallista osuutta hankittiin tutkimuslupa. Vanhemmille jaettiin ennen toiminnan aloittamista tiedote (Liite 1) ja heiltä pyydettiin valokuvaus- ja sadutuslupa (Liite 2). Toiminnan päätyttyä ja kuva-satukirjan valmistuttua vanhemmille jaettiin toinen tiedote, joka sisälsi kirjan tilauslomakkeen (Liite 4). Opinnäytetyön toiminnallinen osuus tehtiin kahden viikon aikana kesäkuussa 2014. Opinnäytetyön tuotos, kuvasatukirja, koostettiin lasten saduista ja kuvista kesän aikana. Syksyllä 2014 tehtiin tutkimuksen analyysi ja loput teoriaosuudet.

8.1 Tutustumista ja mielenkiinnon kohteiden selvittelyä

Ennen toimintakertoja päiväkodilla käytiin kysymässä päiväkodin toiveita ja ehdotuksia tutkimuksen tekemiseen. Samalla selvitettiin päiväkodin roolivaate- ja rekvisiittatilanne. Käytössä oli paljon roolivaatteita ja sadutus- sekä kuvausympäristöinä oli mahdollisuus käyttää päiväkodin salia, kotaa ja läheistä metsää.

Ensimmäinen toimintakerta toteutettiin 2.6.2014. Tämän toimintakerran tavoitteena oli tutustua lapsiin eri leikein ja tehtävin. Päiväkodin ryhmän lastentarhanopettajalle kerrottiin, mitä tutkimuksessa aiotaan tehdä ensimmäisen viikon aikana. Tarkoituksena oli kartoittaa näin samalla päiväkodin toiveita tilojen käytön ja aikataulun suhteen.

Toiminta aloitettiin päiväkodin salissa. Lapsille kerrottiin, mitä ollaan tekemässä ja millä aikavälillä. Lapset saivat kertoa myös itsestään. Tämän jälkeen keskusteltiin lempisaduista ja satuhahmoista. Lempihahmoja olivat muun muassa Batman, Tuhkimo, Darth Vader ja Aku Ankka. Yksi lapsista tuli kesken tuokion ja hänelle kerrottiin, mitä siihen mennessä oli keskusteltu.

Seuraavaksi lasten kanssa alettiin tanssimaan musiikin tahdissa ja aina kun musiikki pysähtyi, kaikkien piti esittää valittua satuhahmoa. Valitut satuhahmot olivat lasten lempihahmoja ja lapset saivat vuorotellen päättää seuraavan esitettävän hahmon. Tutkimuksen alusta asti oli selvää, että tutkittava lapsiryhmä on hyvin aktiivinen, joten liikunnallisen leikin tiedettiin olevan lapsille mieluisaa. Seuraavassa leikissä Herää, herää vahtikoira, käytettiin taas hyväksi lasten mainitsemia satuhahmoja. Lapset saivat vuorollaan olla haluamansa satuhahmo, jonka piti arvata, kuka oli ottanut hänen kellonsa.

Toisella toimintakerralla lapsille luettiin ja järjestettiin multisensorinen aistitarina. Tarina kertoi Pikku-Nallesta ja sen aikana lapset saivat kosketeltavakseen ja haisteltavakseen erilaisia asioita. Tavoitteena oli herätellä lasten mielikuvitusta ja saada aikaan kysymyksiä ja ihmettelyä. Tarkoituksena oli myös saada lapset rentoutumaan ja tuntemaan olonsa turvalliseksi, jotta he voisivat toimia

luontevasti omina itsenään. Tutustumistarkoituksessa leikittiin myös muun muassa leikkiä jossa esimerkiksi piti laittaa nenä kiinni ikkunaan tai käsi lattiaan. Lapset saivat myös tässä toimia ohjaajan roolissa.

Toisen toimintakerran loppupuolella keskityttiin vielä mieleisiin hahmoihin, joita lapset saivat piirtää pahville. Lapset myös leikkasivat kuvat irti pahvista omien taitojensa mukaan. Lapsille kerrottiin, että kuvia tarvitaan seuraavalla kerralla kun harjoitellaan valokuvausta.

8.2 Valokuvauksen harjoittelua ja sadutusta

Kolmannella toimintakerralla harjoiteltiin digikameran käyttöä lasten kanssa. Lapset saivat kuvata edellisellä toimintakerralla piirtämiään hahmoja erilaisissa paikoissa päiväkodin pihamaalla. Hahmot muun muassa keinuivat, laskivat mäkeä ja kiipesivät kiipeilytelineillä. Lapset saivat valita itse kuvauspaikat. Samalla havainnoitiin näitä valintoja sekä lasten tapaa sanoittaa tekemisiään ja rajata kuviaan.

Käytössä oli vain kaksi kameraa, joten lapset valokuvasivat hahmokuviaan pareittain. Tämä koettiin hyödylliseksi siinä, että tällöin pystyttiin keskittymään kunnolla lapseen yksilönä ja lapsen aito kuuleminen mahdollistui. Tämän uskottiin myös vaikuttavan positiivisesti yksilösadutusta ajatellen. Lapsille annettiin aikaa tutustua uuteen teknologiaan. Osalle lapsista digikameran käyttö oli tuttua ja he ottivat paljon kuvia myös ympäristöstä. Osa ei ollut ennen itse käyttänyt digikameraa, joten harjoittelulle oli tarvetta.

Yksilösadutukset aloitettiin lasten kanssa kuvien ottamisen jälkeen. Lasten kanssa päiväkodilta etsittiin rauhallinen paikka. Lapsilta kysyttiin, saako häntä kuvata sadutuksen aikana vai laitetaanko kamera kuvaamaan pöytää niin, että vain ääni kuuluu. Lapsille kerrottiin, että he voivat kertoa sadun, jonka aihe on vapaa ja satu saa olla juuri niin pitkä kuin lapsi itse haluaa. Lapsille painotettiin myös sitä, että lasten tarinaa kuunnellaan ja se kirjataan muistiin sanasta sanaan. Monet lapsista kertoivat aluksi omasta arkielämästään. Omien kokemusten kertominen tuntui olevan lapsille turvallinen aihe, josta aloittaa. Joidenkin lasten kanssa keskusteltiin aluksi pitkäänkin ennen kuin he rohkaistuivat kertomaan tarinaa.

Neljännellä toimintakerralla jatkettiin sadutusta ja hahmokuvien valokuvausta. Lapset eivät kovin paljoa sanoittaneet tekemisiään kuvaustilanteessa, mutta käyttivät selvästi mielikuvitustaan valitessaan kuvauspaikkoja ja mieltivät tarkkaan rajatessaan kuvia. Tarkemmin näistä tuloksista kerrotaan luvussa 10.

Alkuperäisen suunnitelman mukaisesti viidennelle toimintakerralle oli varattu ryhmäsadutusta. Ryhmäsadutuksen paikaksi oli ajateltu päiväkodin kotaa, mutta se oli varattu. Lisäksi yksi ryhmän lapsista ei ollut tänä päivänä päiväkodilla. Lapset päätettiin jakaa kahteen ryhmään, joista ensimmäinen ryhmäsa-

dutettiin toimintakerran päätteeksi päiväkodin salissa. Toisen ryhmän saduttaminen päätettiin siirtää seuraavaan toimintakertaan, jotta poissaollut lapsikin pääsi osallistumaan ryhmäsadutukseen.

Varasuunnitelmana oli, että lasten kanssa lähdettäisiin ulos ottamaan kuvia lasten yksilösatuja varten. Sään ollessa huono päätettiin kuitenkin harjoittaa edelleen digikameran käyttöä improvisoidulla tehtävällä. Lapset saivat esitellä päiväkotia ja erityisesti niitä asioita ja paikkoja, jotka ovat heille mieluisia. Tämä toteutettiin ottamalla valokuvia näistä paikoista. Monille lapsille päiväkodin salissa olevat asiat kuten peilikolmio ja urheiluvälineet olivat tärkeitä ja ne pääsivät mukaan kuviin. Nämä lapsille merkitykselliset asiat pääsivät myös mukaan lasten tekemään kuva-satukirjaan.

8.3 Satujen kuvitusta

Kuudennella toimintakerralla oli toisen puolen ryhmäsadutuksen vuoro. Poissa ollut lapsi pääsi mukaan tähän sadutushetkeen ja osallistui sen jälkeen yksilösadutukseen. Lapselta kysyttiin, haluaako hän kaverin mukaan sadutustilanteeseen. Näin tehtiin, sillä lapsi oli luonteellaan ujo, eikä hän ollut mukana edellisillä toimintakerroilla. Toinen lapsi ei läsnäolollaan häirinnyt tilannetta sillä hänelle painotettiin, että sadutettava lapsi on tällä kertaa pääosassa. Sadutuksen jälkeen yksi ryhmän lapsista tuli kertomaan, että hän haluaa kertoa uuden, oikean sadun. Suunnitelmia muutettiin jälleen ja lapselle annettiin aikaa kertoa uusi satu.

Sadut kirjoitettiin tietokoneella puhtaaksi kuudennen ja seitsemännen toimintakerran välissä. Sadut luettiin lapsille aina ennen sadun kuvien ottamista. Tällöin lapset saivat tehdä muutoksia satuihin ja halutessaan lisätä sekä poistaa kohtia. Satujen lukemisen jälkeen lasten kanssa keskusteltiin siinä esiintyvistä hahmoista ja lapset valitsivat roolinsa. Tämän jälkeen lapset aloittivat avustettuina kuvaukset.

Suunnitelmissa oli, että kahdella tai kolmella seuraavalla toimintakerralla kuvattaisiin kuva-satukirjan kuvat. Seitsemännen toimintakerran alussa yksi lapsista halusi myös kertoa uuden sadun ja hänellekin varattiin silloin aikaa. Tämän jälkeen lapset jaettiin pareihin. Ensimmäisen parin kanssa katsottiin ensin asusteita ja muuta rekvisiittaa, mutta kumpikaan ei innostunut suuremmin niiden käytöstä. Toinen lapsista valitsi itselleen mustan viitan, joka kuvasti hänelle Darth Vaderin viittaa. Tämän jälkeen parin kanssa lähdettiin päiväkodin pihan läheisyydessä olevan kodan ympäristöön ottamaan valokuvia. Kodan ympäristöstä löytyi erilaisia tasoja ottaa kuvia esimerkiksi kivet ja kannot sekä kodan puulaatikko. Rekvisiittaakin löytyi luonnosta esimerkiksi keppi toimi hyvin valomiekkana. Lapset ottivat toisistaan kuvia sen mukaan, miten kuvattavana ollut lapsi halusi. Kuvia ihasteltiin ja kuville naurettiin yhdessä lasten kanssa.

Kahdeksannella toimintakerralla kuvasimme neljän lapsen satuihin kuvat. Molemmat parit halusivat valokuvata päiväkodin salissa. Rekvisiittoja katseltiin taas yhdessä lasten kanssa, mutta vain kaksi lapsista koki tarvetta asusteille. Ensimmäinen lapsi valitsi itselleen viitan, sillä sadun hahmolla oli kylmä. Hän halusi ensin ottaa kuvan roolivaatteista (Kuva 1). Toinen lapsi valitsi itselleen narrin viitan, sillä se sopi hänen hahmolleen. Kuvia otattaessa salin ja salin yhteydessä olevan varaston tavaroita käytettiin luovasti. Salibandymaalista tuli häkki porsaalle ja salibandymaila toimi hyvin jääkiekkomailana. Yksi lapsista halusi näytellä koko tarinansa kuvien ottamisen yhteydessä. Muut lapsetkin esittivät roolejaan kuvissa.

Kuva 1. Lapsen ottama kuva päiväkodin roolivaatteista

Yhdeksännellä toimintakerralla poissaolleen lapsen kuvat satukirjaa varten kuvattiin. Lapsen annettiin valita oma pari, joka otti kuvat. Lapsi ei käyttänyt asusteita tai päiväkodin varastossa ollutta rekvisiittaa. Tarinankerronnassa hän oli pitänyt sohva sadussa esiintyvänä hevosenä ja kuvissa tämä sohva sai jälleen esittää sitä roolia.

Lapsille kerrottiin yhteisesti seuraavan, viimeisen toimintakerran ohjelmasta. Viimeiselle toimintakerralla oli suunniteltu pienimuotoinen päätösjuhla. Päätösjuhlaa ennen koneelle laitettut kuvat näytettiin lapsille. Lapset saivat valita, mikä tai mitkä kuvat laitettiin kuva-satukirjaan. Lapset saivat myös kertoa, haluavatko liittää kuviin kuvatekstejä. Kuvia käytiin lasten kanssa läpi ja niistä heränneistä ajatuksista ja tunteista keskusteltiin. Kuvien katsomisen jälkeen oli vuorossa päätösjuhla, jossa lasten kanssa leikittiin heidän valitsemiaan leikkejä ja syötiin makeisia. Päätösjuhlan jälkeen lapsille kerrottiin, milloin he saavat nähdä kuva-satukirjan valmiina.

Toimintakertojen jälkeen internetistä etsittiin mahdollisimman halpa ja tähän tutkimuksen tuotokselle sopiva kuvakirjatarjous. Paras ja laadukkain tarjous

löytyi Ifolorilta, jonka ohjelmalla kuva-satukirja tehtiin. Kuva-satukirjan kansi koostui lasten piirtämistä satuhahmoista (Kuva 2). Kirja tilattiin päiväkodille kiitoksena tutkimukseen osallistumisesta. Samalla päiväkodilla oleva kirja toimi mallina tutkimukseemme osallistuneiden lasten vanhemmille. Vanhemmille annettiin siis mahdollisuus tilata kirja myös itselleen.

Kuva 2. Kuva-satukirjan kansikuva

Tilauslomakkeet toimitettiin päiväkodille alkusyksystä 2014. Viisi perhettä halusi tilata kuva-satukirjan. Tilaus tehtiin Ifolorin syntymäpäiväkampanjan aikana, joten hinnasta saatiin pudotettua pois 20 prosenttia. Vanhemmille annettiin mahdollisuus ottaa yhteyttä, jos lisäkysymyksiä kirjasta tai toiminnallisen osuuden vaiheista olisi tullut.

9 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksella tulee olla tarkoitus. Hirsjärvi, Remes & Sajavaaran (2009, 138–139) mukaan tutkimuksen tarkoitus voi olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Tämän tutkimuksen tarkoitus on olla kuvaileva.

Tämän luvun tarkoitus on esitellä opinnäytetyön tutkimusprosessia. Opinnäytetyö on toiminnallinen ja siinä on käytetty laadullista tutkimusta. Tämän vuoksi aluksi kerrotaan laadulliseen tutkimukseen kuuluvista aineiston hankinnasta ja analyysistä. Lopuksi arvioidaan tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden toteutumista.

9.1 Laadullinen tutkimus

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että aineisto kerätään todellisesta elämästä ja tutkimuksen kohdetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti. Havainnointi on tärkein tiedonkeruumenetelmä. Tutkijalla ei ole tutkimuksen alussa valmista

hypoteesia, jonka pitävyyttä hän testaa, vaan tutkija tarkastelee kohdetta mahdollisimman monipuolisesti. Kohde tulisi olla valittu harkitusti ja sitä havainnoidaan ja tulkitaan mielessä pitäen sen ainutlaatuisuus. Tutkimuksen pitää pystyä sopeutumaan mahdollisiin muutoksiin. Laadullinen tutkimus onkin niin sanottua aineistolähtöistä tutkimusta. Tutkittavan kohteen kunnioittaminen näkyy myös kohteen näkökulmaa korostavissa aineistonhankintamenetelmissä, kuten teemahaastattelussa ja osallistuvassa havainnoinnissa. (Hirsjärvi ym. 2009 160–164.)

Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa käytetään tiedonkeruumenetelmiä, joissa tutkitaan kohderyhmän itsetuottamia dokumentteja, kuten omaelämäkerrat ja päiväkirjat. Nämä menetelmät ovat osa narratiivista tutkimusta. Narratiivisessa lähestymistavassa ihminen pyrkii kertomuksien ja tarinoiden avulla ymmärtämään omaa elämäänsä. (Hirsjärvi ym. 2009, 212–212.)

9.2 Aineiston hankinta

Tässä tutkimuksessa käytettiin osallistuvaa havainnointia. Hirsjärven ym. (2009, 216–218) mukaan osallistuvassa havainnoinnissa kohderyhmä on tietoinen, että tutkija osallistuu ryhmän elämään, mutta ei ole sen täydellinen jäsen. Tutkijan tehtävä ryhmässä on pyrkiä luottamukselliseen suhteeseen ryhmän kanssa ja havainnoidessaan esittää heille kysymyksiä. Tutkijan havainnointi voi olla kohdistettua tai kokonaisvaltaista. Tutkijan tulee tunnistaa omat tulkintansa ja olla sekoittamatta niitä havaintoihinsa.

Havainnointi on todellisen elämän tutkimista ja siitä saatava tieto on suoraa, jonka vuoksi havainnointi soveltuukin hyvin laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmäksi. Havainnoinnin avulla pyritään saamaan tieto siitä, mitä todella tapahtuu, ja vastaavatko puheet ja toiminta toisiaan. On kuitenkin havaittu, että havainnoija häiritsee helposti muuten luonnollisia tilanteita läsnäolollaan. Osallistuva havainnoija yleensä myös ainakin osittain kiintyy havainnoimaansa ryhmään ja menettää näin ollen tilanteen objektiivisuuden. Havainnoitua voi myös olla vaikea saada heti kirjattua ylös, jolloin tutkimustulokset ovat täysin tutkijan muistin varassa. (Hirsjärvi ym. 2009, 212–214.)

Muistin tueksi havainnoimisessa on hyvä dokumentoida havainnointitilanteita. Laadullista aineistoa voidaan kerätä muun muassa videoimalla tai äänittämällä. Saatu aineisto usein litteroidaan, eli kirjoitetaan puhtaaksi sana sanalta. Osittaisesta litteroinnista puhutaan, kun auditiivisesta aineistosta valitaan oman tutkimuksen kannalta olennaiset asiat. (Hirsjärvi ym. 2009, 222.) Tässä tutkimuksessa sadutustilanteet äänitettiin ja valokuvaustilanteet videoitiin aineiston analysoinnin helpottamiseksi.

Havainnoinnin apuna voidaan sadutuksessa käyttää seurantapäiväkirjaa. Päiväkirjaan voi merkitä, missä ja milloin sadutus on tapahtunut, keitä ovat sadutettava ja sadutettavat ja keitä muita oli läsnä. Tärkeää on pitää erillään havainnot

ja omat tulkinnat. (Karlsson 2014, 48.) Tässä tutkimuksessa havainnoinnin tukena käytettiin seurantapäiväkirjaa sekä sadutus- ja valokuvaustilanteiden havainnointia varten laadittuja kysymyksiä (Liite 3).

9.3 Aineiston analysointi

Sisällönanalyysi voidaan tehdä kolmella erilaisella tavalla; aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Analyysitapa määräytyy tutkimustavan mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 96.) Tässä tutkimuksessa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, joka yhdistelee sekä aineistolähtöisen että teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoja.

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoria toimii apuna analyysin tekemisessä, mutta analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan. Analysoitavat aiheet saateetaan löytää teoriasta ja saatua aineistoa tarkastellaan sen pohjalta, mutta aikaisempi teoriaa ei testata, vaan uusia ajatusmalleja etsitään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.) Tässä tutkimuksessa määriteltiin ensin teorian ja tekijöiden käsitysten avulla tutkimuksessa käytettävä luovuuden käsite, joka esitellään luvussa 10. Aineistosta etsittiin tietoa tämän määritelmän pohjalta.

Tutkimusaineiston analyysi on tärkeä osa tutkimusta. Teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä pyritään kerätystä aineistosta kokoamaan loogisella päättelyllä ja tulkinnalla ymmärrettävä loppupäätelmä, joka vastaa tutkimustehtävään. Analyysi aloitetaan litteroimalla eli kirjoittamalla auki saatu aineisto. (Hirsjärvi ym. 2009, 221–222; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–112.) Tässä tutkimuksessa litteroitava aineisto saatiin äänittämällä sadutustilanteet ja videoimalla valokuvaustilanteet. Valokuvaustilanteita olivat piirrettyjen hahmojen, lempipaikkojen ja sadun kuvituksen valokuvaaminen. Litteroitavaa aineistoa kertyi paljon, sillä lähes kaikki lapset kertoivat kaksi satua.

Satujen valokuvaustilanteita ennen valokuvausta harjoiteltiin lasten kanssa ja harjoittelusta saatua aineistoakin haluttiin hyödyntää tutkimuksen tuloksissa. Litteroitavasta aineistosta jäi pois osia äänitteistä ja videoista, mistä huomattiin, ettei niissä ole tutkimuksen kannalta oleellista tietoa. Näiden videoiden ja äänitteiden kanssa käytettiin osittaista litterointia. Hirsjärven ym. (2007, 222) mukaan osittaisella litteroinnilla tarkoitetaan keinoa, jolla aiheeseen liittyvä sisältö litteroidaan ja aiheen vierestä menevät keskustelut jätetään kokonaan pois. Aineiston analysoimisen lisäksi lasten sadut litteroitiin opinnäytetyön tuotoksena tehtyyn kuva-satukirjaan.

Litteroinnin jälkeen aihe rajataan tarkasti. Valitusta aiheesta kerrotaan kaikki tutkimuksen kannalta aiheellinen ja löydettävissä oleva tieto. Tutkimuksen kannalta turhat tiedot jätetään pois. Aiheen rajaus tulee tehdä pitäen mielessä tutkimuksen tavoite ja tätä tavoitetta ohjaavat tutkimuskysymykset. Rajauksen jälkeen tarkistetaan, onko tietoa saatu tarpeeksi ja tietoja täydennetään tarvittaessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 221–222; Tuomi & Sarajärvi 2009, 92, 108–112.)

Tässä tutkimuksessa aineistosta etsittiin tietoa, joka vastaisi aiemmin määriteltäisiin tutkimuskysymyksiin ja muu tieto jätettiin pois. Tässä vaiheessa analysoitavaan aineistoon lisättiin myös sadutuksen ja valokuvauksen aikana pidetyn havaintopäiväkirjan sisältö. Litteroinnista -ja havainnointitilanteista saatu aineisto kirjoitettiin selkeämpään muotoon. Aineiston yhdistämisen jälkeen todettiin, että aineistoa oli tutkimuksen kannalta riittävästi, eikä siihen ollut tarvetta lisätä muuta.

Analysoinnin kolmannessa vaiheessa saatu aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään tutkimuksen luonteelle ja saadulle aineistolle aiheellisella tavalla. Teemoittelussa on kyse laadullisen aineiston pilkkomisesta ja pilkotun aineiston jakamisesta aihepiiriltään samanlaisiin ryhmiin. Teemoittelun avulla aineistosta nousseita asioita on mahdollista vertailla. Hyvässä teemoittelussa teoria ja saatu aineisto sekä kokemusmaailma ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tässä tutkimuksessa teemoittelu oli siis perusteltu valinta.

Havainnot listataan ja yhdistetään alaluokkiin samankaltaisuuksien perusteella. Saadut alaluokat yhdistetään yläluokiksi, joista muodostetaan kokoava käsite eli teema (Hirsjärvi ym. 2009, 221–222; Tuomi & Sarajärvi 2009, 92, 108–112.) Tässä tutkimuksessa saadusta aineistosta etsittiin lasten luovuudesta kertovia asioita, jotka olivat toistuvia tai muulla tavoin merkityksellisiä tutkimuksen kannalta. Aineistosta nousivat seuraavat kolme teemaa:

- Mielikuvitus
- Ongelmien ratkaiseminen
- Itseilmaisuus

Lopuksi sisällönanalyysissa aineistosta nousseista teemoista tehdään johtopäätöksiä. Tätä jatketaan niin kauan, kun se on tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–111.) Tämän tutkimuksen johtopäätökset pohjautuvat tutkimusta ennen luettuun teoriaan, aineistosta nousseisiin asioihin sekä näiden perusteella tehtyihin näkemyksiin. Tuloksia havainnollistetaan sitaatein ja valokuvin.

9.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tehdyn tutkimuksen reliaabeliutta eli luotettavuutta ja validiutta eli pätevyyttä on tärkeä tarkastella koko tutkimuksen ajan. Luotettavuus tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset ovat toistettavissa. Tutkimuksen pätevyydellä tarkoitetaan sitä, onko tutkimusmenetelmä sovelnut tehtävänsä. Yksi tapa varmistaa tutkimuksen pätevyys on käyttää triangulaatiota eli useita tutkimusmenetelmiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 231–233.) Tässä tutkimuksessa aineistoa kerättiin havainnoimalla, saduttamalla ja valokuvauksella.

Salassapitovelvollisuuden kunnioittamisella voidaan Tuomi & Sarajärven (2009, 131) mukaan lisätä tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien tahojen välistä

luottamusta ja osoittaa vastuullisuutta. Tutkimuksesta saadun aineiston litterointi tehtiin niin, että ulkopuoliset henkilöt eivät olleet kuulemassa äänitettyä materiaalia. Tutkimuksessa mukana olleen lapsiryhmän tietoja ei missään vaiheessa luovutettu ulkopuolisille ja tutkimuksesta saatu aineisto hävitettiin heti tutkimuksen valmistuttua. Päiväkodilta saatiin lupa päiväkodin nimen käyttämiseen tutkimuksenteossa ja raportoinnissa. Nimi päätettiin kuitenkin jättää mainitsematta tutkimuksen kohderyhmän henkilöllisyyden suojelemiseksi.

Tutkimuksen aineiston keruuseen kysyttiin lupa toimintaan osallistuneiden lasten vanhemmilta ennen tutkimuksen aloittamista. Luvat kysyttiin erikseen toiminnan suorittamista, lasten valokuvaamista ja kuvien tutkimuksellista käyttämistä varten. Kuvia käytetään seminaarissa, mutta ei opinnäytetyössä. Kerättyä aineistoa käsiteltiin anonyymisti niin, että jo litterointivaiheessa lasten nimet ja muut tunnistamista helpottavat asiat jätettiin pois. Aineistosta ja siitä tehdyistä tuloksista ja johtopäätöksistä lapsen henkilöllisyyttä ei siis ole tunnistettavissa. Lasten osallistuminen toimintaan oli vapaaehtoista. Toiminta oli lapsilähtöistä ja lapset olivat pääosassa koko toiminnan ajan. Tällä tavoin kunnioitettiin tutkittavien itsemääräämisoikeutta.

Luovuuden määritelmä tehtiin teorian ja aineiston pohjalta. Aineiston keräämistä varten toteutettuun toiminnalliseen osuuteen osallistui seitsemän lasta. Määrä on sopiva opinnäytetyön tutkimusentekoa varten. Tutkimus koskee kuitenkin vain yhden ryhmän viisivuotiaita lapsia, joten johtopäätöksiä luovuudesta ei voi kokonaisuudessaan suoraan yleistää koskemaan viisivuotiaita lapsia ja heidän luovuuttaan yleisesti. Samassa ryhmässä kauan olleille lapsille on ehtinyt muodostua samoja mielenkiinnon kohteita ja tapoja ilmaista itseään. Tutkimuksen johtopäätökset nähdään kuitenkin sisältävän monia yleistettävissä olevia asioita, joita esiintyy varmasti myös muiden lasten luovuudessa. Tämän koetaan näkyvän myös jos tutkimus toistettaisiin toisen lapsiryhmän kanssa.

Toiminta on tutkimusta tehdessä ollut rehellistä ja avointa. Vanhempia ja päiväkotia tiedotettiin toimintaa ja tutkimusta koskevista asioista hyvissä ajoin. Vanhemmille annettiin myös mahdollisuus ottaa suoraan yhteyttä sähköpostilla kun oli kirjojen tilauksen aika. Samalla annettiin mahdollisuus kysyä, jos jotain oli jäänyt mietityttämään. Yhteistyö päiväkodin kanssa sujui hyvin ja sähköpostin välityksellä saatiin sovittua monia asioita.

Tutkimuksen aikana pyrittiin luomaan luottamuksellinen suhde lapsiryhmään ja toimimaan tutkimuksen aikana oikeudenmukaisesti, eettisesti ja tasa-arvoa kunnioittaen. Karlssonin (2014, 44) mukaan lasta ei tarvitse tuntea ennen saduttamista. Tutkimuksen toiminnallisen osuuden aikana kuitenkin koettiin, että tutustuminen ennen saduttamista on tärkeää, sillä sen uskottiin auttavan erityisesti ujompia lapsia olemaan rennommin mukana toiminnassa. Tutkimuksen aikana käytettiin myös äänittämistä ja videoimista tutkimusmenetelminä. Näiden käytön koettiin olevan helpompaa ja lasten olevan luontevampia, kun lapset olivat ensin saaneet kunnolla tutustua.

Tutkimus tehtiin laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan ilman ennakkoletuksia tai hypoteeseja. Toiminnallisen osuuden alkaessa teoriaa oli tutkittu ja oma, alustava käsitys luovuudesta oli muodostettu. Tutkimuksen aineistosta ilmeneviin asioihin oli kuitenkin varauduttu ja oltiin valmiina muuttamaan tätä alustavaa käsitystä. Tästä syystä teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinon koettiin olleen toimiva ratkaisu analyysin tekemiseen.

10 TULOKSET

Tässä luvussa käsitellään ja kuvaillaan tutkimuksen aineistosta nousseita teemoja. Teemat ovat itseilmaisu, mielikuvitus ja ongelmanratkaisu. Näihin päädyttiin analysoimalla tutkimuksen aineistoa pitäen mielessä tutkimuskysymykset ja luovuuden määritelmä. Aluksi avataan tutkimuksessa käytetty luovuuden määritelmä. Tämän jälkeen esitellään teemat. Teksti on jaoteltu teemojen mukaisesti niiden hahmottamisen helpottamiseksi. Käsiteltäviä teemoja havainnollistetaan litteroidusta aineistosta otetuilla sitaateilla ja valokuvilla. Lasten henkilöllisyyden suojelemiseksi havainnollistamiseen käytetään vain kuvia, joissa lapset eivät esiinny tai ole tunnistettavissa.

Lapsen luovuus eroaa aikuisen luovuudesta. Lapsuudessa luovuus kehittyy koko ajan ja on erityisesti nähtävissä pieninä asioina lapsen toiminnassa. Tässä tutkimuksessa lasten luovuus käsitetäänkin tästä syystä itseilmaisuna, mielikuvituksen käyttönä sekä kykynä ratkaista ongelmia. Itseilmaisua voi olla esimerkiksi lapsen tapa näytellä satua samalla, kun hän kertoo sitä. Mielikuvitusta taas voi osoittaa esimerkiksi se, että lapsi ei tarvitse roolivaatteita eläytyessään keksimänsä sadun hahmoon. Ongelmanratkaisukyky puolestaan voi ilmetä muun muassa siinä, miten lapsi reagoi toisten lasten yllättäviin juonenkäänteisiin. Nämä eri luovuuden teemat voivat olla osittain päällekkäisiä. Kukin esimerkki on kuitenkin pyritty asettamaan selkeästi vain yhden teeman alle.

10.1 Ongelmanratkaisu

Lapset tarvitsevat ongelmien ratkaisemiseksi usein luovia keinoja. Toiminnan aikana lapset joutuivat selvittämään erilaisia eteen tulleita ongelmia sadutus- ja valokuvaustilanteissa. Nämä ongelmanratkaisuprosessit näkyivät tutkimusta varten kerätyssä aineistossa. Ongelmanratkaisu osana lapsen luovuutta näkyi myös tämän tutkimuksen teoriaosuudessa.

Yhdeksi ongelmakohtaksi sadunkerronnassa muodostui toisten lasten osallisuus samaan satuun. Ryhmäsadussa lapsen tuli kuunnella muiden puheenvuoroja ja reagoida sen jälkeen yllättäviinkin juonenkäänteisiin ja antaa oma panoksensa satuun. Sadun jatkaminen sujui lähes aina luontevasti, eivätkä lapset jääneet miettimään, oliko uusi juonenkäänte sopiva tai vääranlainen. Tuli kuitenkin tilanteita, jossa lapsi ei osannut heti jatkaa satua, vaan joutui ratkaisemaan esimerkiksi sadun päähahmon kuolemasta johtuvan ongelman.

Ja sitten kaikki lehmät ja hevoset kuolivat ja muuttuivat sioiksi. -
- Sitten ne hevoset heräsivät taas eloon.

Lapset käyttivät sadun jatkamiseen myös huumorin keinoja. Lapsia naurattavat aiheet kuten kakka- ja pissahuumori olivat myös näissä ryhmäsaduissa mukana. Lasten välillä syntyi kilpailua siitä, kuka keksi hauskimman keinon jatkaa tarinaa ja naurattaa muita. Keinoa käytettiin usein silloin, kun satua ei osattu enää jatkaa muulla tavoin tai kun satu oli käymässä tylsäksi lasten mielestä. Tästä syystä se liitettiin ongelmanratkaisu-teeman alle, vaikka keino sisälsikin paljon viitteitä myös mielikuvituksen käytöstä ja kertomisen lomassa lapset näyttelivät näitä hauskoja kohtauksia.

Mä katoin taivaaseen taivaaseen ja taivaaseen kunnes lintu kakas mun päähän.

Lasten kanssa kuvattiin heidän piirtämiään hahmoja. Kyseessä oli kameran käytön harjoittelu, mutta kuvaustilanne sisälsi paljon viitteitä lasten luovuudesta. Eräs lapsi halusi ottaa kuvan piirtämästään hahmosta keinussa. Kuvan ottamisen jälkeen lapsi huomasi, että kuvan rajausta on huono, sillä keinua ei näy kunnolla (Kuva 3). Hän päätti ottaa kuvan kauempaa (Kuva 4). Lapsi huomasi näin ollen ongelman ja ratkaisi sen.

Keinu ei näy, otan kuvan kauempaa. -- Nyt ei näy kasvoja, otan kuvan lähempää. Nämä kuvat voi niinkun yhdistää.

Kuva 3. Hahmo keinussa läheltä otettuna

Kuva 4. Hahmo keinussa kaukaa otettuna

Piirtämiään hahmoja kuvatessaan osa lapsista asetteli ja sommitteli hahmot kuvaan tarkasti. Osa taas tiesi, missä halusi kuvata, mutta ei välittänyt lopputuloksen ulkonäöstä. Kaikilla lapsilla oli kuitenkin ideoita siitä, mitä hahmo voisi päiväkodin pihamaalla tehdä. Hahmot muun muassa istuivat penkillä, leikkivät kiipeilytelineellä tai laskivat liukumäessä. Ongelmia syntyi muun muassa siinä, miten hahmon saisi pysymään liukumäessä kuvan ottamisen ajan tai miten hahmo näyttäisi istuvan penkillä. Hahmoa saatettiin taitella tai leikata pienemmäksi kuvaustilanteessa. Eräs lapsista pyysi toista lasta pitämään hahmoaan liukumäessä, jotta voisi ottaa kuvan. Kokeilun avulla lapsi löysi kuitenkin kohdan liukumäestä, jossa hahmo pysyi tarpeeksi kauan paikallaan (Kuva 5).

Kuva 5. Hahmo laskee liukumäestä

Lapset joutuivat ratkaisemaan ongelmia myös ottaessaan toisistaan valokuvia. Lapset kuvasivat pareittain toisiaan vuorotellen niin, että sadun kertoja sai päättää, millaisia kuvia hänestä otetaan. Yhden lapsen ottamista kuvista tuli usein epäselviä, joten lapsen pari tarjosi ratkaisuksi salaman käyttöä.

Lasten kanssa valmistauduttiin ottamaan satukuvia käymällä läpi päiväkodin rekvisiittavarastoa. Rekvisiitan merkitys tässä vaiheessa oli hyvin vähäinen. Kahden lapsen kanssa lähdettiin satukuvia kuvaamaan päiväkodin läheisen kodan ympäristöön. Metsässä ollessaan lapsi huomasi, että hänellä ei ole roolilleen sopivaa valomiekkaa. Lapsi ratkaisi ongelman poimimalla metsästä löytämänsä puunoksan. Sen avulla lapsi näytteli rooliaan kuvien oton ajan.

10.2 Mielikuvitus

Lapsen luovuutta käsittelevissä teorioissa mielikuvitus nähdään usein synonyymina luovuudelle. Aineiston perusteellakin mielikuvituksella on suuri osa lapsen luovuudessa. Tässä tutkimuksessa se kuitenkin käsitetään vain yhtenä luovuuden osa-alueena.

Lapsen mielikuvitus lähtee usein liikkeelle arkisista asioista. Lapsi saattaa kuvailulla itselleen tai perheenjäsenelleen sattunutta asiaa, mutta muuttaa sitä sitten niin, että tarina saa sadunomaisia elementtejä. Lapsi voi muuttaa tarinaa luovasti esimerkiksi unohtaessaan miten asia oikeasti oli tai halutessaan soveltaa tarina mieleisekseen. Arkisten asioiden tärkeys näkyi myös esimerkiksi mielikuvitustarinoissa. Yhdessä sadussa oltiin avaruudessa, mutta yhtäkkiä sadun hahmot lähtivät yhdessä juomaan kahvia.

Yks pahis tuli semmosesta aluksesta. Se pyys yhtä hyvistä kahville ja siellä yhä taisteltiin.

Useat lapset halusivat kertoa itsestään ensimmäisessä sadussa. Aihe oli turvallinen ja lapsi sai tuntea tulevansa kuulluksi. Muutama lapsi sanoi, ettei keksi oikeaa satua. Lapsille annettiin aikaa eikä heitä painostettu kertomaan. Lasten kertomia satuja itsestään kehuttiin ja kerrottiin, että kaikenlaiset sadut ja tarinat ovat hyviä. Useasti kävikin niin, että kun lapselle annettiin aikaa, seuraavana päivänä lapsi tuli itse kertomaan, että on valmis kertomaan sadun.

Sisällä sataa, jos on reikä katossa. Sit mä menisin vaan Huitsin Nevadaan.

Mä tykkään ponista. Pienestä hepasta. Sillä voi ratsastaa.

Saduissa esiintyvät hahmot olivat usein lapsi itse, lemmikkieläin tai fiktiivinen hahmo, jonka lapsi oli nähnyt esimerkiksi televisiossa tai tietokonepeleissä. Tietokonepelit ja elokuvat näkyvät siis lasten saduissa. Ne toimivat kuitenkin usein vain satujen perustana, eivätkä satujen tapahtumat välttämättä liittyneet alkuperäisiin peleihin tai elokuviin. Erään lapsen tarina alkoi siitä, mitä hän oli

joskus pelannut tietokoneella. Tarina ei kuitenkaan seurannut pelin maailmaa, vaan lapsi kertoi siitä, mitä hän olisi halunnut tehdä pelissä käyttäen mielikuvitustaan.

Siinä Indiana Jones pelissä mä olin Indiana ja niin mä menin lyömään zombeja

Lapset tarttuivat satunnaisesti johonkin aikaisemmassa vapaassa keskustelussa sanottuun asiaan tai sanaan ja alkoivat kertoa siitä tarinaa. Ryhmäsadutuksien alussa lapset puhuivat ja välillä huusivatkin päällekkäin. Lapsia rauhoiteltiin ja pyydettiin miettimään, mistä haluaisivat kertoa. Lapset keskustelivat ensin keskenään, mistä kertoisivat, mutta lopulta sadun aiheet nousivat alussa puhutuista asioista tai yhden lapsen ehdotuksesta, johon muut lapset yhtyivät.

Minä olen Darth Vader. Mä oon Yoda. Mä oon prinsessa Leia, sillä on pyssy. Me oltiin aluksessa ja mä lensin minun aluksellani yksin Amerikkaan ja sitten taistelin vähän ihmisiä vastaan.

Ryhmäsadutuksissa lapset jatkoivat satuja vuorollaan. Toisten lasten vaikutus näkyi siinä, että lapset tuntuivat toimivan yhteistyössä kuunnellen toisten puheenvuoroja ja pitäen sadut hahmoiltaan tai muodoiltaan samanlaisina. Sadun muodon sisällä lapset kuitenkin käyttivät omaa mielikuvitustaan vapaasti. Hyvä esimerkki tästä on, että lyhyemmässä ryhmäsadutuksessa ensimmäinen lapsi määritteli aloituksellaan sadun lauserakenteen muodon. Muuta lapset jatkoivat satua pitämällä muodon samanlaisena, mutta itse sanoja muutellaan.

Mä vaan taistelin ja taistelin ja taistelin kunnes minä kuolin.
Kunnes mä näin kuollun kuolijan joka taisteli ja taisteli ja taisteli.
Mä taistelin ja taistelin.
Mä taistelin ja taistelin kunnes mä pyöräilin.

Pidemmässä ryhmäsadussa lapset käyttivät samoja hahmoja ja paikkoja läpi sadun. Saman sadun sisällä saattoi kuitenkin tapahtua paljonkin erilaisia ja jopa ristiriitaisiakin asioita, vaikka sadun kehikko pysyi ennallaan. Lapset hyväksyivät yllätyksellisetkin juonenkäänteet ja jatkoivat satua joko samaan suuntaan tai täysin eri suuntaan kuin aikaisempi kertoja.

Mä lensin pois mun aluksella sieltä Legolandista ja menin avaruuteen, koska me eletään avaruudessa ja tukikohtaan. -- Minä, minä, minä menin ulos leikkimään enkä enää koskaan mennyt Star Wars maailmaan enkä Legolandiin, koska siellä oli niin tyhmää.

Mä vaan taistelin ja taistelin ja taistelin kunnes minä kuolin. --
Mä vakoilin ja vakoilin, sitte mä kuolin. -- Mä katoin taivaaseen, taivaaseen ja taivaaseen kunnes lintu kakkas mun päähän.

Satujen kuvitusta valokuvatessa useimmat lapset eivät käyttäneet rekvisiittaa. Rekvisiittaa käyttäneet lapset hyödynsivät mielikuvitustaan niissäkin. Sählymaila saattoi olla jääkiekkomaila ja sohva toimia hevosen roolissa. Nämä esimerkit eivät ole ongelmanratkaisua, kuten kepin käyttäminen valomiekkana. Lapset eivät ratkaisseet puuttuvan rekvisiitan ongelmaa, vaan sadun kertomisen aikana ympäristössä olleet esineet sulautuivat osaksi lasten tarinaa ja saivat uuden roolin.

Tutkimuksenteon aikana nähtiin viitteitä myös siitä, että ryhmämme viisivuotiaat lapset osasivat käyttää abstraktia ajattelua. Lapsen täytyy nähdä jokin asia ensin mielessään eli käyttää mielikuvitustaan. Yksi lapsista halusi valokuvata lempiasioita kuvata kotiinlähdön. Lapsi pohti asiaa ja päätyi ottamaan kuvan päiväkodin ikkunasta. Ikkunasta avautuva näkymä on se tie, mistä kotiinpäin aina lähdettiin (Kuva 6).

Kuva 6. Lapsen ottama kuva aiheesta Kotiinlähtö

10.3 Itseilmaisu

Aineistosta nousee vahvasti esiin myös lasten tapa ilmaista itseään. Tämä ilmenee muun muassa sadutustilanteessa tapahtuvana oheistoimintana, kuten sadun näyttelemisenä piirretyllä hahmolla. Itseilmaisu näkyy myös esimerkiksi lapsen tavassa sanoittaa toimintaansa valokuvauksen aikana.

Sadutustilanteissa osa lapsista vaihteli asentoaan ja kiipeili sohvalla. Joskus tästä liikehinnästä nousi sadun aihe tai osa satua. Eräs lapsi sanoi kiipeillessään olevansa kuin apina. Tämä aihe palautui hänen mieleensä, kun hän kertoi satua itsestään.

Ja sit mut taiottiin apinaks. Ja sitten mun lempieläin oli apina. Kiipeilisin puussa ja söisin bananaa.

Lasten itseilmaisuus liittyi usein sadun hahmoon eläytymiseen valokuvaustilanteessa. Seuraavien esimerkkien on kuitenkin nähty kuuluvan mielikuvituksen sijaan itseilmaisun alle, koska lapset eläytymisen lisäksi myös sanoittivat toimintaansa. Eräs lapsi ei halunnut käyttää possunaamaria valokuvassa, mutta hän röhki koko valokuvaustilanteen ajan. Hän myös sanoitti valokuvausta esimerkiksi laittamalla kädet silmiensä eteen ja kertomalla olevansa sokea possu.

Lapset näyttelivät usein valokuvaustilanteessa esittäen satunsa hahmoa. Yksi lapsista näytteli ja sanoitti koko satunsa. Hän kuitenkin halusi, että vain muutamasta kohtauksesta otetaan valokuva.

Sitten tää lähti. Ei oteta nyt kuvaa. Vaan tää meni kotiin. Nyt tää lähti uudestaan. Ja nyt kun tää koputtaa niin sit otetaan kuva uudestaan.

11 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa kerrotaan tuloksista nousseista johtopäätöksistä. Johtopäätökset sidotaan läpikäytyyn teoriaan. Lopuksi käsitellään tutkimustehtävän tavoitteiden saavuttamista.

Lasten luovuus ei välttämättä ole mitään suurta ja ihmeellistä. Luova lapsi osaa muun muassa käyttää hyväkseen kaikenlaisia ympäristöjä ja niiden tarjoamia virikkeitä. Lapset eivät välttämättä tarvitse rekvisiittaa eläytyäkseen satujensa hahmoihin valokuvaustilanteissa tai he käyttävät ympäristöstä löytyneitä esineitä rekvisiittana. Lapsen luovuus näkyy myös hänen tavassaan reagoida toisten lasten tapaan ilmaista itseään. Lapsi voi kunnioittaa toisten lasten keskustelun aiheille tai leikeille asettamia rajoja, mutta tuo niihin oman tulkintansa.

Tarinankerronnassa lapsi ei anna arkisten asioiden tai faktatiedon estää kerrontaa. Lapsi voi kertoa jonkun todella tapahtuneen tarinan, mutta jatkaa sitä sitten omasta mielikuvituksestaan. Tarina voi myös edetä vastakkaisessa järjestyksessä. Uusikylän (2004, 180–181) mukaan lapsi pystyy mielikuvituksensa avulla luomaan asioihin uusia näkökulmia pelkäämättä niiden mahdollista noloutta tai epäloogisuutta.

Lasten luovuudessa näkyy myös televisio-ohjelmien ja tietokonepelien vaikutuksia, mutta lapset voivat muuttaa niidenkin tapahtumia ja lisätä niihin mielikuvituksellisia elementtejä. Granön (2004, 44–46) mukaan lasten katsomien elokuvien ja pelaamien pelien hahmot ja paikat voivat muodostaa lasten kertomuksiin tietyn kehikon, mutta lapset luovat sen sisään oman tarinansa. Tämä näkyy aineistossa esimerkiksi siinä, että lapset liittävät itsensä sadun sankarin rooliin tai toimimaan sankarin kanssa.

Lapsen luovuus näkyy erilaisissa tavoissa ilmaista itseään. Lapset esimerkiksi käyttävät kehoaan kertoessaan tarinaa tai sanoittavat tekemisiään toimintansa ohella. Läpikäydyssä lapsen luovuuden teoriassa itseilmaisuus osana luovuutta ei

näy samanlaisena kuin se näkyy tämän tutkimuksen aineistossa. Teoriassa itseilmaisua on lähestytty erilaisten käyttäytymismallien ja vapaan ilmaisun kautta. Tässä tutkimuksessa itseilmaisua nähdään olevan erilaiset tekemisen oheistoiminnot. Sadutuksen teoriassa Paju (2004, 202–206) sanoo, että viisivuotias lapsi voi osallistua luovaan prosessiin myös kehollaan.

Luova lapsi ei anna eteen tulevien ongelmien pysäyttää häntä, vaan pyrkii löytämään niihin ratkaisuja. Sinkkosen (2000, 19) mukaan ongelman kohdatessaan lapsi ei mieti niin sanottuja oikeita tapoja toimia vaan kehittää itselleen luovan toimintamallin. Aineistossa tämä näkyy muun muassa siinä, että lapsi voi jatkaa umpikujaan joutunutta tarinaa esimerkiksi huumorin keinoin. Pajun (2004, 207) mukaan ryhmäsadutuksessa sadut ovat usein rohkeampia, koska lapset pyrkivät hauskuuttamaan toisiaan.

Luovuus kuuluu kaikille, eikä se vaadi suuria keksintöjä. Aikuisten tehtävä on huomata nämä lapsen pienet, mutta merkittävät luovuuden pilkahdukset. Luovuutta voi tukea antamalla lapselle aikaa ja mahdollistamalla lapselle erilaisia mielikuvitusta ruokkivia kokemuksia, joissa lapsi voi ilmaista itseään ja ratkaista eteen tulevia ongelmia.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että sadutus ja valokuvaus soveltuvat luovuuden tutkimiseen. Niiden avulla kerätty tieto on monipuolista ja kuvaa hyvin aihealuetta. Tutkimuksen perusteella viisivuotiasten lasten luovuus näkyy tarinankerronnassa ja valokuvauksessa ongelmanratkaisuna, mielikuvituksen käyttönä ja itseilmaisuna.

12 POHDINTAA

Sovelsimme toiminnassamme valokuvauksen ja Voimauttava valokuva -menetelmän periaatteita. Salon (2009, 23) mukaan luovuutta voidaan tehdä näkyväksi valokuvataiteen avulla. Tämän vuoksi käytimme valokuvausta yhtenä tutkimuksemme menetelmänä. Voimauttava valokuva -menetelmän täydellinen toteuttaminen ei olisi ollut tutkimuksemme kannalta olennaista, eikä aika-tilalukemmekaan olisi siihen riittänyt. Voimauttava valokuva -menetelmän osa-alueita ovat oma kuva, kuvaustilanteen vuorovaikutus, albumikuvat ja arkielämän kuvaaminen (Savolainen 2004, 130–131). Toiminnassamme hyödynsimme lähinnä menetelmän ajatusta siitä, että kuvattava on toiminnan päähenkilö. Tämän vuoksi teoriassakin keskityimme tähän menetelmän eri osa-alueiden kuvaamisen sijaan.

Emme itse toimineet kuvaajina, vaan lapset kuvasivat toisiaan. Muistutimme lapsia siitä, että kuvattavana oleva saa päättää missä, milloin ja millaisia kuvia hänestä otetaan. Jokainen lapsi sai olla sekä kuvattavana että kuvaajana roolissa. Kannustimme lapsia eläytymään satujensa hahmoihin. Katsoimme kaikki otetut kuvat lasten kanssa läpi. He saivat itse valita kuva-satukirjaan laitettavat kuvat. Kehuimme kuvia ja kyselimme lapsilta, mitä missäkin kuvassa tapahtuu. Lapset saivat halutessaan myös lisätä kuvatekstejä näihin kuviin.

Käytimme teoriapohjassamme muutamaa kirjaa, jotka olivat yli kymmenen vuotta vanhoja. Kyseisistä kirjoista ei ole otettu uusia painoksia tai me emme sellaisia ainakaan onnistuneet löytämään. Mielestämme näiden kirjojen sisältö ei ollut vanhentunutta. Keräsimme teoriaa pitäen mielessämme tutkimustehtävämme ja täydensimme teoriaa tarvittaessa pitkin prosessia.

Teimme opinnäytetyön parityönä, joten tehtävänjako oli tärkeää. Pyrimme koko työskentelyn ajan pitämään huolta siitä, että molemmat osallistuvat yhtä paljon. Jaoimme teoriaosuuden kirjoittamisen keskenämme tasan. Toiminnallisen sekä tutkimuksellisen osuuden kirjoitimme samassa tilassa keskustellen niistä yhdessä. Tarvittavat tiedotteet ja lupalomakkeet laadimme myös parityönä. Päiväkodilla pidetyt toimintakerratkin suunnittelimme yhdessä. Toimintakertojen aikana vaihtelimme roolijakoa niin, että kumpikin toimi vuorollaan havainnoijana, saduttajana ja toiminnan ohjaajana.

Olemme tehneet paritöitä sekä työskennelleet samoissa ryhmitöissä monesti opiskelujen aikana. Olemme huomanneet, että vahvuusalueemme ovat joltakin osin erilaiset. Yhteistyömme toimii hyvin, koska vahvuutemme täydentävät toisiaan. Tämän vuoksi opinnäytetyön tekeminen parityönä tuntui luontevalta. Koemme, että olemme tuotteliaampia saadessamme keskustella asioista ja vertailla näkökulmia.

Aikataulumme rajoitti aikaa, jonka pystyimme käyttämään lapsiin tutustumiseen. Pyrimme kuitenkin luomaan turvallisen ja kunnioittavan ilmapiirin. Sadutimme lapsia päiväkodin salissa ja he saivat ottaa valokuvia päiväkodissa ja sen läheisellä kodalla. Toimintaympäristö oli siis heille tuttu. Lapset saivat myös kuvata ja kertoa lempiasioistaan päiväkodissa. Tällä tavalla osoitimme olevamme kiinnostuneita heidän mielenkiinnon kohteistaan. Toimintakerrat onnistuivat mielestämme hyvin ja lapset ottivat meidän hyvin vastaan. Lapset tottuivat meihin nopeasti ja tunsivat olonsa turvalliseksi, sillä he eivät enää jännittäneet seurassamme.

Tutkimuksemme onnistui mielestämme hyvin, sillä saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Sadutus ja valokuvaus soveltuvat hyvin lasten luovuuden tutkimiseen. Nämä menetelmät sopivat luontevasti viisivuotiaiden lasten kanssa toimimiseen. Niiden avulla saimme kerättyä kattavan aineiston, jossa viisivuotiaiden lasten luovuus näkyi hyvin.

Luovuuden määrittäminen oli hankalaa ja käytimme siihen paljon aikaa. Olemme kuitenkin tyytyväisiä määritelmäämme. Muodostimme sen teorian ja tutkimusta varten kerätyn aineiston avulla.

Lasten osallisuuden tärkeys korostui toiminnassamme. Joillakin lapsista oli mielessään erittäin selkeä kuva siitä, millainen heidän osuudestaan kuva-satukirjassa pitäisi tulla. Pyrimme koko prosessin ajan luomaan hyvän suhteen lapsiin ja ottamaan heistä jokaisen yksilöllisesti huomioon, vaikka ryhmässä toimimmekin. Mielestämme tavoite lasten osallisuudesta toteutui. Sadutus ja valokuvaus omalta osaltaan edellyttivät, että lapset ovat toiminnan pääosassa.

Halusimme kiittää päiväkotia yhteistyöstä ja lahjoittaa heille kuva-satukirjan muistoksi. Työyhteisön edustaja sanoi aikovansa lukea tämän kirjan koko lapsiryhmälle. Veimme kirjan hyvissä ajoin päiväkodille, jotta vanhemmat voisivat sen perusteella päättää, haluavatko tilata kirjan. Viiden lapsen vanhemmat tilasivat sen. Olimme tyytyväisiä tähän tilaajamäärään.

Vanhempien tilaamien kirjojen saavuttua veimme ne päiväkodille. Samalla veimme myös lapsille askartelemamme kiitoskortit sekä työyhteisön edustajalle kutsun seminaariin ja saimme hänen välityksellään palautetta vanhemmilta. Kirja oli ollut mieleinen ja sitä pidettiin hyvänä muistona. Tämä palaute vahvisti lasten prosessin aikana meille antamaa positiivista palautetta.

Jatkotutkimuksen aiheita voisivat olla esimerkiksi miten vanhemmat tai päiväkodin työntekijät kokivat toiminnan. Jatkossa voisi myös tutkia, voisiko kuva-satukirjasta ja sen työstämisestä olla apua kasvatuskumppanuudessa. Kuva-satukirjanhan voisi koostaa esimerkiksi päiväkodin ja kodin yhteisistä toimintatavoista. Tämä vahvistaisi yhteisymmärrystä puolin ja toisin.

Ammatillisesti tämä opinnäytetyö ja sen toiminnallinen osa antoivat meille paljon. Syvensimme osaamistamme havainnoimisen ja dokumentoinnin osalta sekä saimme kokemusta pitkäkestoisesta ja täysin lapsilähtöisestä toiminnasta. Saimme kokemusta myös sadutuksesta ja valokuvauksesta, mistä on varmasti hyötyä tulevaisuudessa lastentarhanopettajina. Sadutusta voi tietenkin käyttää myös aikuisten kanssa, joten kokemus siitä on hyödyllistä yleisestikin sosionomin työssä. Valokuvaus on käytännöllinen tapa dokumentoida lasten jokapäiväistä toimintaa. Se toimii myös hyvin sadutuksen yhteistyökumppanina.

Mielestämme sadutus ja valokuvaus ovat menetelmiä, jotka voitaisiin yhdistää varhaiskasvatuksessa useamminkin. Vaara (2012) totesi omassa opinnäytetyössään, että näillä menetelmillä voidaan saada lapsen ääni kuuluviin. Meidän tutkimuksessamme näiden menetelmien yhteiskäyttö mahdollisti myös lasten luovan maailman näkyväksi tekemisen.

Jokainen lapsi on luova omalla tavallaan. Lapsen luovuus on vapaata itseilmaisua, jossa vain mielikuvitus on rajana. Vaatimalla lapselta jotain niin sanotusti uraa uurtavaa, kasvattaja voi huomaamattaan tuhota lapsen luovuuden. Myönteisellä palautteella, rohkaisemalla sekä antamalla aikaa aremmatkin lapset voidaan saada innostumaan toiminnasta. Aikuisen tehtävä on mahdollistaa lapsen luovuus ja auttaa pitämään siitä kiinni. Nämä asiat on hyvä pitää mielessä tulevassa työssämme.

LÄHTEET

- Aukeantaus, P. 2006. Olenko luova? Helsinki: P-O-A Books.
- Einon, D. 2003. Luova lapsi: Kannusta lasta käyttämään luontaisia lahjojaan ja löytämään luovuuden monet muodot. Suom. Osmo Ryytty. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Granö, P. 2004. Näkymätön ja näkyvä lapsuuden maa, leikkipaikka pellon laidasta tietokonepeliin. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy, 40–46.
- Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. 2009. Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Duodecim.
- Halonen, S. 2007. Tää on mun kuva! Voimauttava valokuva -menetelmän soveltaminen alle 4-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Hämeen ammattikorkeakoulu. Ohjaustoiminnan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hentinen, H. 2009. Valokuva taideterapiassa. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) Valokuvan terapeuttinen voima. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 147–168.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uud.p. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hämeenlinnan varhaiskasvatussuunnitelma. 2013. Viitattu 8.10.2014. http://www.hameenlinna.fi/pages/410707/Varhaiskasvatussuunnitelma_2013.pdf
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsson, S. 2014. Sadutus – Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. uud.p. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kemppinen, P. 2003. Lasten tarinoiden maailmat. Vantaa: Kannustusvalmennus P.&K Oy.
- Kurki, L. 2001. Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 112–135.

Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus nro 60/1991. 21.8.1991. Finlex. Viitattu 1.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060#idp3043408>

Paju, E. 2004. Lasten omat tarinat – toden, sadun, vuorovaikutuksen leikkiä. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy, 202–209.

Piironen, L. 2004. Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Riihelä, M. 2004. Saduttamalla jakamiseen. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy, 188–199.

Salo, M. 2009. Peilin, muistin ja toiston taide – valokuvataiteen ja -terapian yhteyksiä. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) Valokuvan terapeutinen voima. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 23–34.

Savolainen, M. 2004. Maailman ihanin lapsi – valokuva perheessä. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy, 128–147.

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.

Savolainen, M. 2009. Voimauttava valokuva. Teoksessa Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. (toim.) Valokuvan terapeutinen voima. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 211–228.

Sinkkonen, J. 2004. Leikki on luovuuden äiti. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy, 68–77.

Solatie, J. 2009. Luova lapsi – Oivaltaa, oppii ja pärjää. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 41–53.

Uusikylä, K. 2004. Luovat leikit ja lahjakkuus. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Porvoo: WS Bookwell Oy, 68–77.

Vaakkuri, K. 1999. Leikki ja luovuus: näin lisää luovuutta leikin avulla. Helsinki: BSV Kirja.

Vaara, M. 2012. Nähyksi ja kuulluksi – Sadutuksen ja valokuvauksen hyödyntäminen 5-vuotiaiden lasten kanssa varhaiskasvatuksessa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Stakes. Oppaita 56. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Viljamaa, J. 2004. Aikuinen tukee lapsen luovuutta. Viitattu 20.5.2014 <http://uppo-nalle.wsoy.fi/uppo/index.jsp?c=page&id=10466>

Wallin, K. 1989. Lapsen rajaton luovuus. Kokemuksia ja näkemyksiä lasten kasvatuksesta Reggio Emilian päiväkodeissa. Suom. Elisse Heinimaa & Kari Rydman. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo.

Wallin, K. 2000. Reggio Emilia ja lapsen sata kieltä. Suom. Elisse Heinimaa. Hämeenlinna: Karisto Oy.

TIEDOTE HUOLTAJILLE 19.5.2014

Hei kotiväki!

Olemme kolmannen vuoden sosionomi-opiskelijoita Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme aiheesta *Viisivuotiaan lapsen luovuuden tutkiminen sadutuksen ja valokuvauksen avulla*. Tutkimuksemme koskee [--] päiväkodin [--] ryhmän 5-vuotiaita lapsia. Tarkoituksenamme on ensin tutustua ryhmään ja sen jälkeen saduttaa lapsia. Valmiit sadut kuvitetaan lasten itse ottamilla valokuvilla toisistaan roolivaatteissa.

Lapsia on tarkoitus luvallanne valokuvata valokuvasatukirjaa ja projektiseminaariamme varten. Kaikki tiedot käsitellään nimettöminä niin, että lasta ei niistä pysty tunnistamaan. Kaikkea keräämäämme materiaalia käytämme vain tutkimuksellisesti.

Opinnäytetyömme tuotos on sadutuksen ja valokuvauksen avulla tehty valokuvasatukirja, joka on vanhempien mahdollista tilata itselleen myöhemmin annettavan informaation mukaisesti. Asiasta tiedotamme teille hyvissä ajoin.

Yhteistyöterveisin,

Anna-Katri Leino

Heidi Leskelä

VALOKUVAUS- JA SADUTUSLUPA

Sosiaalialan koulutusohjelma

LUPA LAPSEN LUOVUUDEN HAVAINNOINNIN TOTEUTTAMISEEN JA SAADUN AINEISTON KÄYTTÖÖN TUTKIMUKSELLISESTI

Olette osallistumassa opinnäytetyön toiminnalliseen osaan, jota Hamk:in sosionomi (AMK) -opiskelijat tekevät Solvikin päiväkodin Vetehiset-ryhmässä.

Sosionomi (AMK) -opiskelijat ovat vaitiolovelvollisia asioista, jotka tulevat esille toiminnan aikana.

Pyydämme Teiltä lupaa, että opiskelijat saavat tehdä muistiinpanoja ja videoida sadutus- ja valokuvauskäyntien aikana ja saatua tietoa saa hyödyntää tutkimuksellisesti. Opinnäytetyöhön osallistuneiden henkilöllisyys ei ole tunnistettavissa. Muistiinpanot ja videot hävitetään tutkimuksen jälkeen.

_____ Annan luvan sadutus- ja valokuvauskäyntien tekemiseen ja saadun aineiston käyttämiseen tutkimuksellisesti.

_____ Annan luvan sadutus- ja valokuvauskäyntien pohjalta tehdyn aineiston julkaisemiseen anonyymisti.

_____ Annan luvan lapseni valokuvaukseen.

_____ Annan luvan valokuvien käyttöön valokuvamatkissa.

_____ Annan luvan valokuvien käyttöön opinnäytetyön loppuseminaarissa.

Lapsen nimi

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja päivämäärä

HAVAINNOINNIN TUKIKYSYMYKSET

Asioita, joihin kiinnitämme huomiota sadutuksen aikana

1. Miten sadutus alkaa?
2. Miten sadutettava lapsi reagoi?
3. Miten muut lapset reagoivat?
4. Mitkä ovat ajankohtaisia asioita lasten puheissa?
5. Mitä lapset tekevät, kysyvät ja ehdottavat? Mitä näistä seuraa?
6. Mitä aikuinen tekee? Mitä siitä seuraa?
7. Montako puheenvuoroa lapset käyttävät? Miten pitkiä?
8. Miten lapset reagoivat yllättäviin juonenkäänteisiin?
9. Millaista sanastoa lapset käyttävät?
10. Vaikuttavatko eri toimintaympäristöt ja aktivointiin käytetyt esineet ja menetelmät luovuuteen?

Asioita, joihin kiinnitämme huomiota valokuvauksen aikana

1. Mitä asioita lapset pitävät tärkeänä kuvata?
2. Miten lapset poseeraavat valokuvissa? Eläytyvätkö lapset roolihahmoihinsa?
3. Eteneekö kuvaustilanne ennalta sovitusti, vai tapahtuuko spontaaneja muutoksia?
4. Sanoittavatko lapset tekemisiään kuvaustilanteessa?
5. Kuinka paljon lapset käyttävät ympäristöään hyödyksi kuvaustilanteessa?
6. Kuinka paljon lapset käyttävät rekvisiittaa hyödyksi kuvaustilanteessa?
7. Sommittelevatko lapset kuvansa käyttäen mielikuvitusta?

TIEDOTE HUOLTAJILLE 16.9.2014

Hei kotiväki!

Lapsenne osallistui kesäkuussa kuvasatukirjan tekemiseen, jonka avulla Hämeen ammattikorkeakoulun opiskelijat tutkivat lasten luovuutta. Lapset kertoivat yksin ja ryhmässä satuja sekä ottivat toisistaan satuihin liittyviä valokuvia. Lapset olivat aktiivisia ja heidän kanssaan oli ilo työskennellä.

Nyt kuvasatukirja on valmis! ☺

Yhden kuvasatukirjan hinta on tällä hetkellä **19,95 euroa**. Teemme kuitenkin tilauksen Ifolorin syntymäpäiväkampanjan aikana lokakuun alussa, jolloin kokonaistilauksen hinnasta putoaa **20%** pois.

Ohessa tilauslomake. Merkitkää tilauslomakkeeseen, montako kuvasatukirjaa haluatte tilata. Pyydämme teiltä myös sähköpostiosoitetta, johon voimme ilmoittaa kirjan lopullisen hinnan ja tilinumeron, johon voitte suorittaa maksun. Ilmoitamme teille etukäteen sähköpostilla myös, milloin kirjat ovat noudettavissa päiväkodilta.

Jos teillä on kysyttävää, voitte laittaa sähköpostia Heidille: heidi.leskela@student.hamk.fi

Toivomme, että tilauslomakkeet palautetaan päiväkodille viimeistään 30.9.2014.

Ystävällisin terveisin,
Heidi Leskelä ja Anna-Katri Leino

Leikkaa tästä

TILAUSLOMAKE

Lapsen nimi:

Haluamme tilata _____ (kpl) kuvasatukirjaa.

Sähköpostiosoite:

Palautathan tilauslomakkeen päiväkodille viimeistään 30.9.2014.